

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า และนำเสนอเรียงตามหัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา
 - 1) ความหมายของการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา
 - 2) แนวคิดและปรัชญาการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา
 - 3) ความสำคัญของการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา
 - 4) วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา
 - 5) นโยบายการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา
 - 6) หน่วยงานที่จัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา
 - 7) ปัญหาการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา
2. ศูนย์พัฒนาการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา
3. การพัฒนาบุคลากร
 - 1) ความหมายของการพัฒนาบุคลากร
 - 2) ความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร
 - 3) กระบวนการพัฒนาบุคลากร
 - 4) กิจกรรมในการพัฒนาบุคลากร
4. การนิเทศการศึกษา
 - 1) ความหมายของการนิเทศการศึกษา
 - 2) ความจำเป็นของการนิเทศการศึกษา
 - 3) แนวคิดเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา
 - ความหมายของการนิเทศการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา
 - จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

- 3) แนวคิดเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา (ต่อ)
 - รูปแบบการนิเทศการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา
 - กระบวนการนิเทศการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา
 - กิจกรรมการนิเทศการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา
5. การจัดแหล่งวิชาการ
 - 1) รูปแบบของการให้บริการสื่อการสอน
 - 2) ประโยชน์ของศูนย์บริการสื่อการสอน
 - 3) หน้าที่ของศูนย์บริการสื่อการสอน
 - 4) การผลิตสื่อการเรียนการสอน
 - 5) การดำเนินงานของศูนย์วิชาการและสื่อการสอน
6. การวิจัยทางการศึกษา
 - 1) ความหมายของการวิจัยการศึกษา
 - 2) ความสำคัญของการวิจัยการศึกษา
 - 3) การดำเนินการวิจัยทางการศึกษา
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 1) งานวิจัยภายในประเทศ
 - 2) งานวิจัยในต่างประเทศ

การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

ความหมายของการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาตามนัยแห่งแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 เป็นการศึกษาที่มุ่งอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนการศึกษาภาคบังคับเพื่อเตรียมเด็กให้มีความพร้อมทุกด้านดีพอที่จะเข้ารับการศึกษาคือต่อไป

สมร ทองดี (2537) กล่าวว่า การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษานั้น อาจจัดเป็นการศึกษาในระบบโรงเรียน หรือการศึกษานอกโรงเรียนโดยจัดเป็นสถานรับเลี้ยงดูเด็กหรือศูนย์เด็กระดับก่อนประถมศึกษา และในบางกรณีอาจจัดเป็นชั้นเด็กเล็กหรือโรงเรียนอนุบาลก็ได้

แนวคิดและปรัชญาการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

คนสมัยก่อน ๆ ให้ความสำคัญเด็กน้อยมาก บางคนคิดว่า เด็ก คือ ผู้ใหญ่ตัวเล็กที่ไม่มีอะไรแตกต่างไปจากผู้ใหญ่ นอกจากตัวเล็กกว่า อ่อนแอกว่า โง่กว่าและคิดว่าเด็กจะมีขนาดของร่างกายโตขึ้น แข็งแรงขึ้น ฉลาดขึ้น เมื่อเขาโตเป็นผู้ใหญ่ จากความคิดเหล่านี้ จึงทำให้เด็กได้รับการเลี้ยงดู และฝึกให้มีบทบาทของผู้ใหญ่โดยไม่คำนึงถึงธรรมชาติ และความต้องการแท้จริงของเด็กเลย ผู้ใหญ่จะใช้เกณฑ์ของตนหรือมาตรฐานของตนตัดสินพฤติกรรมของเด็ก

สมร ทองดี (2537) ได้กล่าวถึง แนวคิดของนักการศึกษาหลายท่านในช่วงศตวรรษที่ 17 ที่เริ่มมองเห็นความสำคัญของธรรมชาติของเด็กมากขึ้น ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

พลาโต (Plato) มีความเห็นว่า เด็กแต่ละคนมีความสามารถแตกต่างกันมาแต่กำเนิด การให้ การศึกษาอบรมเด็กควรคำนึงถึงความสามารถของเด็กที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของ คอเมนีอุส (Comenius) ที่เห็นความสำคัญของความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยเฉพาะในด้าน ความสนใจและความสามารถ และเน้นย้ำว่าเด็กไม่ใช่ผู้ใหญ่ตัวเล็ก ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนครูจึงควรเตรียมเด็กให้พร้อมเสียก่อน ไม่ควรเร่งรีบสอนเมื่อเด็กไม่พร้อม

เฟรอบเบล (Froebel) นักการศึกษาชาวเยอรมันที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งการอนุบาลศึกษา แนวคิดของเขาคือเป็นที่ยอมรับและนิยมกันมากจนถึงปัจจุบัน เฟรอบเบล มีความเชื่อว่า ครูควรส่งเสริมพัฒนาการตามธรรมชาติของเด็ก ให้เจริญขึ้นด้วยการกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์อย่างเสรีโดยใช้การเล่นและกิจกรรมเป็นเครื่องมือ เฟรอบเบลเน้นการจัดกิจกรรม โดยถือว่า เด็กทุกคนมีความสามารถอยู่ภายใน ซึ่งจะแสดงออกเมื่อได้รับการสนับสนุน เฟรอบเบล ได้ตั้งโรงเรียนอนุบาลขึ้นในเมืองแบดแบลนเคนเบอร์ก ใน ค.ศ. 1837 เรียกว่า Kindergarten เป็นภาษาเยอรมัน แปลว่า สวนเด็ก โดยยึดหลักในการจัดกิจกรรม ดังนี้

1. การเล่นเป็นการทำงานของเด็ก และการเล่นก็เป็นการเรียนของเด็กด้วย เด็กจะเกิดการพัฒนาตัวเอง
2. เกมและเพลง ช่วยให้เด็กสนุกสนาน เกิดประสบการณ์ในการเรียนด้วยตนเอง
3. การใช้วัสดุอุปกรณ์ ช่วยเสริมสร้างให้เด็กเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการคิดริเริ่มจากการประดิษฐ์วัสดุ-อุปกรณ์

4. การฝึกให้เด็กทำงานต่าง ๆ เช่น การปลูกต้นไม้ การเลี้ยงสัตว์ ช่วยฝึกพัฒนาการทาง นิสัย และการเรียนรู้ธรรมชาติของเด็ก

มอนเตสซอรี (Montessori) แพทย์และนักจิตวิทยาชาวอิตาลี เขามีความคิดเห็นสอดคล้องกับหลักการของเฟรเดอริคเป็นส่วนใหญ่ เช่น การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนอนุบาลด้วยธรรมชาติ มีสนามให้เด็กวิ่งออกกำลังกาย ในส่วนที่ขัดแย้งกันก็คือ การจัดชั้นเรียนแบบเป็นระเบียบตายตัวของเฟรเดอริค มอนเตสซอรีมีแนวคิดที่ควรให้เสรีแก่เด็กในการแสวงหาความรู้ เขาเชื่อว่าเด็กทุกคนมีความสามารถ อยู่ภายในควรได้รับการสนับสนุนให้แสดงออกโดยถูกต้อง โดยปล่อยให้เด็กมีประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อมด้วยตนเองและสมัครใจ ยึดความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรม มอนเตสซอรีได้ตั้งโรงเรียนอนุบาลขึ้น เรียกว่า บ้านเด็ก โดยจัดโรงเรียนให้เหมือนบ้าน มีเครื่องเล่นที่เป็นเครื่องใช้ เครื่องครัว เป็นต้น เด็กมาโรงเรียนจะรู้สึกอบอุ่น คุ้นเคยเหมือนบ้านของตนเอง

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) นักปรัชญาและนักจิตวิทยาชาวอเมริกันผู้ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นนักปฏิรูปการศึกษาของอเมริกา มีความเชื่อว่า เด็กจะเรียนรู้ได้ดีเมื่อจัดการเรียนการสอนตามประสบการณ์ในชีวิตจริงของเด็ก นอกจากนั้น ดิวอี้ยังเน้นว่าเด็กควรจะมีเสรีภาพในการคิดและการแสดงออก และการให้การศึกษาอบรมเด็กต้องยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง โดยเริ่มต้นด้วยการสร้างความสนใจให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก และให้เด็กทำกิจกรรมด้วยตนเอง ให้เด็กหาประสบการณ์ในกิจกรรมนั้น ๆ ประสบการณ์ คือ ความรู้ที่แท้จริงที่เด็กได้รับ โดยพบเห็นด้วยตนเองจริง ๆ มิใช่ครูบอกหรือครูเขาว่าอย่างนั้นอย่างนี้ก็จำเอาไว้ ความมองงามทุกด้านของเด็ก คือ วัตถุประสงค์หลักของการศึกษาเพราะเชื่อว่าเมื่อเด็กเจริญงอกงามเองได้ก็จะเกิดความเจริญงอกงามต่อ ๆ ไปอีกไม่มีที่สิ้นสุด แม้เขาจบการศึกษาออกไปแล้วก็ตาม ฉะนั้นโรงเรียนจึงต้องเป็นสถานที่ที่สร้างประสบการณ์ให้เด็กได้สัมพันธ์กับสังคม และประสบการณ์นั้นเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการใช้สติปัญญาและความคิดที่มีการลงมือปฏิบัติ

รุซโซ (Rousseau) ได้เริ่มต้นศึกษาจากธรรมชาติของเด็ก เขาได้เป็นผู้ลบล้างความเชื่อเดิมที่ว่าเด็กเป็นส่วนย่อยของผู้ใหญ่ เขาได้แยกรูปแบบและเนื้อหาการสอนเด็กจากวิธีการเดิมที่ใช้กับเด็กโต และตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก เขาเน้นเรื่องการให้เด็กได้ทำกิจกรรมการเรียนรู้ตามธรรมชาติ ไม่ควรเน้นเรื่องความจำ เห็นคุณค่าการเล่นของเด็ก เด็กจะต้องไม่ได้รับคำสั่งที่เป็นคำพูดทุกชนิด การเรียนรู้ของเด็กจะต้องเกิดจากประสบการณ์เท่านั้น เด็กต้องไม่ได้รับการลงโทษทุกชนิด และต้องไม่ถูกขอร้องให้กล่าวคำขอโทษ การกระทำที่เด็กทำจะไม่ถือว่าเป็นผิดศีลธรรม

เปสตาลอซซี (Pestalozzi) เป็นตัวแทนของสัญลักษณ์ของการศึกษาเด็กเล็ก เขาทุ่มเทความคิดของเขาทั้งหมดมาที่เด็กเล็กอย่างแท้จริงและเขาได้นำเอาความคิดใหม่ ๆ จากทฤษฎีทางการศึกษานำมาปรับปรุงแล้วเอามาใช้ในห้องเรียน งานของเขาเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงจุดเริ่มต้นของรูปแบบความคิดใหม่ ๆ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาเด็กเล็ก เขาสนใจลักษณะ 3 ประการ คือ

1. เด็กยากจนจะถูกกีดกันออกจากโรงเรียน
2. ลักษณะการเรียนการสอนเป็นแบบท่องจำ
3. การทำการลงโทษเด็กอย่างรุนแรง เมื่อเด็กจำบทเรียนไม่ได้

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนประถมศึกษาในประเทศไทย ยึดหลักปรัชญาที่ว่า การอนุบาลศึกษาเป็นการให้การศึกษอบรมและเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียนให้เจริญงอกงามให้มีความพร้อมในด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539) ปรัชญาดังกล่าวมีความสำคัญต่อการศึกษาในระดับนี้เป็นอย่างยิ่ง เพราะเด็กแรกเกิดถึง 6 ปี เป็นระยะช่วงหนึ่งของชีวิต อยู่ในขั้นสร้างรูปแบบของชีวิต การให้การศึกษแก่เด็กในวัยนี้ไม่เน้นการสอนหนังสือแต่เป็นการเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ ให้เด็ก จึงต้องยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง กล่าวคือ ครูผู้สอน ผู้บริหารโรงเรียนและผู้ปกครองต้องพิจารณาหลักสำคัญ 3 ประการ คือ ลักษณะพัฒนาการของเด็ก วิธีการเรียนรู้และประสบการณ์ตรงได้แก่ สภาพแวดล้อมในการอบรมและเลี้ยงดู

ความสำคัญของการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

นักจิตวิทยาและนักการศึกษาทั่วไป ต่างเน้นถึงความสำคัญของเด็กระดับก่อนประถมศึกษาว่าเป็นวัยที่สำคัญที่สุด การพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพมีผลมาจากการส่งเสริมพัฒนาการตั้งแต่เด็ก ซึ่งเป็นระยะวิกฤติที่เด็กสามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว การกระตุ้นทาง หู ตา จมูก ลิ้นและกาย ให้ได้ยิน ได้เห็น ได้สัมผัสและได้เรียนรู้โดยการเล่นตั้งแต่เด็ก โดยเฉพาะด้านความรักจากพ่อแม่จะช่วยให้โยประสาทในเซลล์สมองขยายงอกงาม ทำให้เด็กสามารถเรียนรู้ได้ง่าย มีชีวิตชีวา รู้เหตุผล อันเป็นพื้นฐานการพัฒนาเด็กให้สมบูรณ์มากที่สุด เด็กเล็ก ๆ จะเรียนรู้ทุกอย่างในวัยที่เขายังเล็กอยู่ แต่ถ้าหากเด็กวัยนี้ไม่ได้รับการเอาใจใส่ เมื่อพ้นวัยนี้ไป เด็กจะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยความยากลำบาก ในบางอย่างก็อาจจะไม่สามารถเรียนรู้ได้อีกเลย ดังนั้น การจัดการศึกษาให้เด็กก่อนประถมศึกษาจึงเป็นเรื่องที่นักการศึกษาและนักจิตวิทยาได้ให้ความสนใจศึกษาค้นคว้ามานานแล้ว

สมร ทองดี (2537) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา โดยสรุปแนวคิดของนักการศึกษาหลายท่าน ไว้ดังนี้

ฟรอยด์ (Freud) นักจิตวิเคราะห์ได้ย้ำให้เห็นว่า วัยเริ่มต้นของชีวิตมนุษย์คือ ระยะเวลา 5 ปีแรกของคนเรา ประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้รับในตอนต้นของชีวิต จะมีอิทธิพลต่อชีวิตของคนเรา ตลอดจนถึงวาระสุดท้าย เขาเชื่อว่าการอบรมเลี้ยงดูในวัยเด็กจะมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กในอนาคต

อีริกสัน (Erikson) กล่าวว่า วัยทารกตอนปลายเป็นช่วงที่บุคคลเรียนเจตคติ ของความมั่นใจ หรือไม่มั่นใจ ซึ่งขึ้นอยู่กับสิ่งที่พ่อแม่ให้สิ่งที่เด็กต้องการสำหรับ อาหาร การเอาใจใส่ และความรักอย่างชื่นชม เจตคติเหล่านี้ ซึ่งเด็กมีอยู่จะคงอยู่มากหรือน้อยตลอดชีวิต และสามารถวัดความรู้ ความเข้าใจของคนทั่วไปและสถานการณ์ของบุคคลได้

เฮอร์ลอค (Hurlock) กล่าวว่า วัยเด็กนับได้ว่าเป็นวัยแห่งวิกฤติกาลในการพัฒนาบุคลิกภาพ เป็นระยะสร้างพื้นฐานของจิตใจในวัยผู้ใหญ่ต่อไป บุคลิกภาพในวัยผู้ใหญ่แม้จะมีความแตกต่างไปจากวัยเด็กมากเท่าใดก็ตาม แต่จะเป็นความแตกต่างที่ถือกำเนิดจากรากฐานในวัยเด็ก ซึ่งสอดคล้องกับที่ สปินทอลล์ (Spinthall) กล่าวว่าในช่วง 5 ปีแรกของมนุษย์เป็นช่วงวิกฤติของชีวิต เป็นระยะที่สำคัญที่สุดในการวางรากฐานของบุคลิกภาพ ซึ่งการพัฒนาบุคลิกภาพนั้นเด็กจะต้องมีการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงพฤติกรรมที่ตอบสนองต่อสถานการณ์ที่ได้รับ โดยการตอบสนองนี้มีผลมาจากวุฒิภาวะทางร่างกาย สติปัญญาและประสบการณ์ที่ได้รับจากสภาพแวดล้อม

ฟรอสท์ (Frost) กล่าวว่า ช่วงเด็กอายุ 4-5 ปีแรก เป็นช่วงเวลาที่ความเจริญงอกงามทางด้านร่างกายและจิตใจเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วที่สุด และยังมีความรู้สึกไวต่ออิทธิพลของสิ่งแวดล้อมภายนอก

บลูม (Bloom) กล่าวว่า เด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 4 ขวบ จะพัฒนาด้านสติปัญญาได้ถึงร้อยละ 50 และจาก 4-8 ขวบ จะพัฒนาเพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 30 และที่เหลือคือร้อยละ 20 จะอยู่ในช่วง 8-17 ปี จะเห็นว่าสติปัญญาของมนุษย์มากกว่า 3 ใน 4 จะได้รับการพัฒนาเมื่อเด็กอายุได้ประมาณ 9 ปี ซึ่งถ้าหากว่าไม่ได้รับการพัฒนาในด้านสติปัญญาอย่างถูกต้อง ความสามารถในการเรียนรู้อาจจะถูกยับยั้งได้

แบลงเคินซีพ (Blankenship) กล่าวว่า กระบวนการเจริญเติบโตในระยะ 6 ปีแรกของชีวิตจะเป็นพื้นฐานและเป็นการกำหนดแบบของสุขภาพและการปรับตัวในอนาคต ขบวนการปรับตัวอย่างมีระเบียบ จะช่วยให้เด็กมีสุขภาพและการปรับตัวที่ดีและเป็นบุคคลที่ดีในวันหน้า

เฮฟเฟอร์แมน (Hefferman) ได้กล่าวถึงความสำคัญของช่วงก่อนประถมศึกษาว่า ไม่มีช่วงเวลาของการพัฒนาในช่วงใดที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วแก่เด็กในด้านภาษา ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ มากเท่าช่วงนี้

จากแนวคิดข้างต้น พอสรุปได้ว่าวัยเด็กเป็นช่วงที่สำคัญยิ่งของชีวิต เป็นช่วงที่พัฒนาการทุกอย่างเจริญอย่างรวดเร็วจนทั้งอารมณ์ สังคม และสติปัญญา การพัฒนาเด็กในช่วงวัยนี้จะเป็นการวางพื้นฐาน ทางด้านจิตใจ อุบนิสัยและความสามารถ ซึ่งจะมีผลต่อไปในอนาคตของเด็กและของชาติในที่สุด ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กในช่วงนี้เป็นพื้นฐานของการพัฒนาชาติโดยแท้

วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

ราที ทองสวัสดิ์ (2529) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา คือ ความพร้อมในการเรียนของเด็กระดับก่อนประถมศึกษา ซึ่งมีองค์ประกอบ คือ ความพร้อมทางด้านร่างกาย ความพร้อมทางด้านสติปัญญา ความพร้อมทางด้านอารมณ์ จิตใจ และสังคม ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. ความพร้อมด้านร่างกาย ประกอบด้วย การบังคับกล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก ประสาทสัมผัส การเจริญเติบโต สุขภาพอนามัย และบุคลิกภาพ
2. ความพร้อมทางด้านสติปัญญา ประกอบด้วย
 - 2.1 ความรู้พื้นฐานทางภาษา คือ ความพร้อมในการฟัง พูด อ่าน เขียน
 - 2.2 ความรู้พื้นฐานทางคณิตศาสตร์ คือ การเปรียบเทียบสิ่งที่อยู่รอบตัว การจำแนก ความแตกต่างและความคล้ายคลึงของภาพและเสียง การจัดประเภทของสิ่งของ การลำดับเหตุการณ์ การนับ และรู้ค่าของจำนวนหนึ่งถึงสิบ
 - 2.3 การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความจำ และความคิดรวบยอด

3. ความพร้อมด้านอารมณ์ จิตใจ และสังคม คือ ความสามารถในการช่วยเหลือตนเอง การปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกัน เพื่อความอดทน อดกลั้น ความเชื่อมั่นในตนเอง ความร่าเริงแจ่มใส ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเมตตากรุณา มารยาทเรียบร้อย การใช้วาจาที่ไพเราะ การมีวินัยในตนเอง การตรงต่อเวลา การเคารพในสิทธิของผู้อื่น การยอมรับและเข้าใจเมื่อกระทำผิด การรู้จักแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และการรักษาความสะอาด

การจัดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา นั้น จะเห็นได้ว่า มีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างไปจากการจัดการศึกษาในระดับอื่น โดยส่วนรวมมุ่งเน้นให้เด็กได้ฝึกความพร้อมทุก ๆ ด้าน เพื่อเตรียมตัวเข้าเรียนในชั้นประถมต่อไป มิใช่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสอน อ่าน เขียน และเรียนเลข แต่อย่างใด

นโยบายการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

นโยบายการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาของประเทศไทยแต่เดิมนั้นมิได้กำหนดไว้อย่างเป็นทางการ การจัดการศึกษาในระยะต่อมา คือช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จึงมีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติขึ้น กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2530) ได้สรุปนโยบายในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

1. การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) กำหนดไว้ว่าจะปรับปรุงคุณภาพโรงเรียนอนุบาลที่มีอยู่แล้ว 74 โรงเรียนให้ดีขึ้นเพื่อเป็นตัวอย่างแก่เอกชนที่จัดการศึกษาระดับนี้ โดยเฉพาะในด้านการปรับปรุงคุณภาพครู อำนวยความสะดวกทางเศรษฐกิจและมีประชากรหนาแน่น จะพิจารณาเปิดโรงเรียนอนุบาลเป็นตัวอย่างตามความเหมาะสม โดยมุ่งให้กรมสามัญศึกษาจัดการศึกษาเพื่อเป็นตัวอย่างให้เอกชน และให้หน่วยงานอื่นไปจัดทำ และเน้นในด้านการปรับปรุงคุณภาพของโรงเรียนอนุบาลเป็นสำคัญ

ผลการวิเคราะห์การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ตามรายงานการประเมินผลงานทางการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาในช่วงระยะแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 3 พบว่า การดำเนินการด้านอนุบาลและเด็กเล็กยังไม่บรรลุเป้าหมายตามแผนที่วางไว้ ทั้งนี้เพราะว่า รัฐไม่สามารถขยายงานด้านอนุบาลหรือเด็กเล็กออกไปให้กว้างขวางเท่าที่ควร จึงมีแนวความคิดที่จะส่งเสริมงานด้านอนุบาลให้เพิ่มจำนวนมากขึ้นในช่วงระยะเวลาของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524)

2. การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (ท.ศ. 2520-2524) ได้วางนโยบายการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ไว้ว่า เพื่อส่งเสริมการศึกษาก่อนภาคบังคับให้สอดคล้องกับความจำเป็นของท้องถิ่น โดยส่งเสริมให้ท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยจัดการศึกษาก่อนภาคบังคับในรูปแบบต่าง ๆ ตามความจำเป็นของท้องถิ่น สำหรับการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษานั้นรัฐจะไม่เข้าดำเนินการเอง แต่จะกำหนดระเบียบในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษายิ่งขึ้น นอกจากนี้รัฐยังมีนโยบายที่จะส่งเสริมให้ท้องถิ่น เอกชน ชุมชนจัดศูนย์ปฐมวัยโดยเฉพาะในชนบท ในแหล่งเสื่อมโทรมและในชุมชนที่หนาแน่น

ผลการวิเคราะห์การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 4 พบว่า การจัดศูนย์หรือโรงเรียนเด็กวัยก่อนประถมศึกษาของหน่วยงานต่าง ๆ ยังมีลักษณะต่างคนต่างจัดจึงเกิดความซ้ำซ้อนในวัตถุประสงค์การดำเนินงานและแหล่งชุมชนที่ให้บริการ ซึ่งไม่เป็นการประหยัดและยากแก่การที่จะพัฒนาการดำเนินงานได้ดียิ่งขึ้น คุณภาพของสถานที่ที่ให้บริการ บุคลากร วิธีการอบรมเลี้ยงดู วัสดุอุปกรณ์ยังไม่ได้มาตรฐาน และมีความแตกต่างกันมากระหว่างศูนย์หรือโรงเรียนในชุมชนที่ประชากรส่วนใหญ่ยากจนกับศูนย์หรือโรงเรียนในชุมชนที่ประชากรส่วนใหญ่ ร่ำรวย นอกจากนี้การบริการของศูนย์หรือโรงเรียนยังไม่ครอบคลุมถึงเด็กยากจนในชนบท แหล่งเสื่อมโทรม และเด็กที่ด้อยโอกาสประเภทต่าง ๆ

3. การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (ท.ศ.2525-2529) ได้กำหนดนโยบายของการพัฒนาการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ไว้ว่า

3.1 รัฐจะเร่งรัดและสนับสนุนให้ชุมชนร่วมรับภาระกับหน่วยงานของรัฐ ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียน โดยมุ่งกระจายไปยังชนบท ท้องถิ่นห่างไกล และแหล่งเสื่อมโทรมก่อน สำหรับชั้นเด็กเล็กให้เน้นการจัดในท้องถิ่นที่นักเรียนพูดภาษาถิ่น หมายถึง ภาษายาวี ส่วย เขมร และชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ที่มีปัญหาการเรียนให้ทั่วถึงทุกโรงเรียน ส่วนระดับก่อนประถมศึกษารัฐจะทำเป็นตัวอย่างและการวิจัยเท่านั้น

3.2 รัฐจะทำการปรับปรุงคุณภาพการจัดการอบรมเลี้ยงดูเด็กระดับก่อนประถมศึกษา โดยจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างสุขภาพอนามัย โภชนาการ สติปัญญา บุคลิกภาพและจริยธรรม เป็นการเตรียมความพร้อมของเด็กเพื่อเข้าสู่ระบบการประถมศึกษาและสังคม

3.3 วิจัยและพัฒนารูปแบบ กำหนดมาตรฐานการพัฒนาเด็กระดับก่อนประถมศึกษา และอบรมผู้ดูแลเด็กให้สอดคล้องกันระหว่างหน่วยงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

จากการวิเคราะห์การจัดการศึกษาตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 5 พบว่า การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา มีปัญหาดังนี้

1. ปัญหาความเสมอภาคทางการศึกษาในด้านโอกาสทางการศึกษา และความแตกต่างกันในระดับมาตรฐานคุณภาพของสถานศึกษา ทำให้ไม่สามารถสร้างความเป็นธรรมทางการศึกษาให้เกิดขึ้นได้ จำนวนผู้ที่ได้รับการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษายังมีอยู่น้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับประชาชนกลุ่มอายุเยาวชนในเมืองที่มีโอกาสเข้ารับการศึกษามากกว่าเยาวชนในชนบท และยังมี ความแตกต่างอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะเยาวชนที่อยู่ในชนบทห่างไกลการคมนาคมยังด้อยโอกาส ในการศึกษาเป็นอย่างมาก

2. ปัญหาการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษายังไม่อาจจัดการศึกษาให้ตรงกับปรัชญา หลักการของการศึกษาได้ ทั้งนี้เนื่องจาก ขาดการประสานงานอย่างใกล้ชิดของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้มีการช่วยเหลือส่งเสริมซึ่งกันและกัน

4. การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) ได้กำหนดนโยบายการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ไว้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539)

4.1 เร่งขยายการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมทางด้าน ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม รวมทั้งดูแลด้านสุขภาพอนามัยและโภชนาการแก่เด็กก่อนวัย เรียน โดยเฉพาะในเขตนอกเมือง พร้อมทั้งพัฒนา รูปแบบการจัดบริการให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น และพัฒนาการของเด็กพิเศษประเภทต่าง ๆ

4.2 เร่งปรับปรุงคุณภาพ บริการการเตรียมความพร้อมของเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อให้เด็ก มีพัฒนาการถูกต้องตามหลักจิตวิทยาพัฒนาการของเด็กและให้มีบริการที่ได้มาตรฐานทัดเทียมกัน

4.3 พัฒนาระบบการนิเทศ ติดตามและประเมินผลเพื่อให้การจัดการศึกษาระดับก่อน ประถมศึกษาได้ผลบรรลุตามเป้าหมาย

4.4 ให้มีการประสานงานและร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชนในการให้บริการแก่ เด็กในพื้นที่เป้าหมายได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ

4.5 สนับสนุนให้ชุมชนและภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถม ศึกษาและรูปแบบที่จัดบริการให้มากยิ่งขึ้น

5. การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ได้กำหนดนโยบายการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ไว้ดังนี้

5.1 เร่งการขยายศูนย์พัฒนาเด็กให้กว้างขวาง จะเปิดชั้นเด็กเล็กในโรงเรียนประถมศึกษาให้ครบถ้วน จะประสานและร่วมมือกับเอกชนในการจัดชั้นอนุบาลให้มากขึ้น ดำเนินการในโครงการให้ความรู้ผู้ปกครอง และประสานกับสถาบันสังคมอื่น ๆ เพื่อจัดกิจกรรมอย่างกว้างขวาง

5.2 เน้นการปรับปรุงคุณภาพการจัดกิจกรรม ให้สนองตอบตามความต้องการพื้นฐานในการพัฒนาบุคคลทั้งทางด้านร่างกาย สมอง จิตใจอารมณ์และสังคม รวมทั้งคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคมไทย ส่งเสริมบทบาทของสถาบันสังคมต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

ในที่สุดท้ายของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายปฏิรูปการศึกษา และดำเนินโครงการจัดการศึกษาชั้นอนุบาล 3 ขวบ

6. การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) รัฐก็ยังให้ความสำคัญเช่นเดียวกับแผนพัฒนาการศึกษาฉบับที่ผ่านมากล่าวคือมีนโยบายที่จะจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาให้กับเด็กที่มีอายุ 3-5 ปี ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ และเน้นการพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญาของเด็กเป็นสำคัญ

นโยบายการจัดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษาจากแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า จากอดีตมาจนถึงปัจจุบันรัฐได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษาเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งนี้มุ่งหวังเพื่อเตรียมความพร้อมพื้นฐานแก่เด็กระดับก่อนประถมศึกษาให้เติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพ และพร้อมที่จะรับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นต่อไป

หน่วยงานที่จัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

สมร ทองดี (2537) ได้จัดแบ่งประเภทของหน่วยงานที่จัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ตามวัตถุประสงค์ในการจัดให้บริการได้ 2 ประเภท ดังนี้

1. หน่วยงานที่ให้การศึกษาและการพัฒนาเด็กระดับก่อนประถมศึกษา และเตรียมประถมศึกษา เป็นหน่วยงานที่จัดการศึกษาในแง่ที่มุ่งพัฒนาด้านวิชาการ เตรียมให้เด็กมีความพร้อมทางด้านวิชาการที่จะเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งจัดในรูปแบบของโรงเรียนอนุบาล 2 ปี หน่วยงาน

ประเภทนี้ ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลต่าง ๆ ทั้งที่ดำเนินการโดยรัฐบาลและเอกชน นอกจากนี้ยังมีโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการสอนเด็กก่อนวัยเรียนในวัด โครงการจัดชั้นเด็กเล็กวัยก่อนเกณฑ์บังคับเรียน ในโครงการฝึกหัดครูชนบท ของกรมการฝึกหัดครู เป็นต้น

2. หน่วยงานที่มุ่งพัฒนาเด็กในด้านการส่งเสริมการอบรมเลี้ยงดูให้เด็กมีความเจริญเติบโต ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ และเพื่อแบ่งเบาภาระของบิดามารดา หน่วยงานดังกล่าว ได้แก่ โครงการพัฒนาเด็กเล็กของกรมการพัฒนาชุมชน สถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันของสำนักอนามัยกรุงเทพฯ ศูนย์โภชนาการเด็กของกรมอนามัย สถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันของกรุงเทพมหานคร และสถานสงเคราะห์เด็กของเอกชน ภายใต้การควบคุมของกรมประชาสงเคราะห์

หน่วยงานในแต่ละประเภท มีรูปแบบ และวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา พอสรุปได้ดังนี้

1. ทบวงมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยหลายแห่งได้เปิดสอนชั้นเด็กเล็กและชั้นอนุบาลขึ้นในโรงเรียนสาธิตของมหาวิทยาลัยแต่ละแห่ง ซึ่งบางแห่งเปิดรับเด็กอายุ 3 ปี โดยจะเรียนชั้นอนุบาล 3 ปี หรือจะรับเด็กอายุ 4 ปี เพื่อเรียนชั้นอนุบาล 2 ปี และรับเด็กอายุ 5 ปี เข้าเรียนชั้นเด็กเล็ก 1 ปี

วัตถุประสงค์ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าในด้านการเรียนการสอน การวิจัย และเพื่อเตรียมความพร้อมให้เด็กสำหรับเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษา

รูปแบบ มีการจัดการเรียนการสอนเช่นเดียวกับโรงเรียนอนุบาลทั่วไปที่มุ่งเตรียมความพร้อมสำหรับเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษา และมีแนวการจัดประสบการณ์ที่ชัดเจน

2. กระทรวงศึกษาธิการ มี 5 หน่วยงาน ได้แก่

2.1 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สพช.) ดำเนินการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาในรูปแบบของโรงเรียนอนุบาลและชั้นเด็กเล็ก โดยเรียนชั้นอนุบาล 2 ปี ซึ่งจะรับนักเรียนอายุ 4-6 ปี ในบางแห่งจะเรียน 3 ปี โดยรับนักเรียนอายุ 3-6 ปี ส่วนโรงเรียนที่ไม่สามารถเปิดชั้นอนุบาลได้ ก็อาจเปิดชั้นเด็กเล็กโดยใช้เวลาเรียน 1 ปี โดยรับนักเรียนอายุ 5-6 ปี เข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา

วัตถุประสงค์

(1) เพื่อแสวงหารูปแบบศูนย์เด็กระดับก่อนประถมศึกษาที่ถูกต้อง เผยแพร่การจัดตั้งศูนย์เด็กระดับก่อนประถมศึกษาในทุกจังหวัด และเพื่อทดลอง วิเคราะห์ วิจัย และพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

(2) เพื่อประสานงานกับหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ที่จัดอบรมเลี้ยงดูเด็กให้ดำเนินการได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ

(3) เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ท้องถิ่น เอกชน หน่วยงาน องค์กร มูลนิธิต่าง ๆ จัดตั้งศูนย์เด็กก่อนวัยเรียนให้มากขึ้น

รูปแบบ โรงเรียนอนุบาลสังกัด สปช. จะเปิดสอนชั้นอนุบาล 2 ปี หรือ 3 ปี หรือเปิดสอนชั้นเด็กเล็กในโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อพัฒนาเด็กก่อนที่จะเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษา โดยใช้เวลาเรียน 1 ปี

2.2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (สช.) เนื่องจากรัฐไม่สามารถจัดการศึกษาในระดับนี้ได้อย่างทั่วถึง จึงสนับสนุนให้เอกชนดำเนินการทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยรับเด็กอายุประมาณ 3-6 ปี เข้าเรียนชั้นอนุบาล หลักสูตร 3 ปี หรือ 2 ปี โรงเรียนเอกชนที่เปิดสอนในระดับนี้มีจำนวนมาก บางแห่งเปิดสอนมานานและสามารถจัดดำเนินการจนมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของสังคม

วัตถุประสงค์ สถานศึกษาเอกชนที่เปิดสอนในระดับก่อนประถมศึกษา มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ ตอบสนองนโยบายของรัฐ ช่วยแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองในการเลี้ยงดูเด็ก และเพื่อเตรียมเด็กให้มีความพร้อมที่จะเรียนในชั้นประถมศึกษาได้เป็นอย่างดี

รูปแบบ สถานศึกษาของเอกชนบางแห่งรับเด็กอายุ 3-4 ปี เข้าเรียนชั้นอนุบาล 3 ปี หรือ 2 ปี โดยบางแห่งเริ่มสอนหนังสือให้กับเด็ก บางแห่งก็เพียงเตรียมความพร้อมให้เด็ก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของแต่ละโรงเรียนและความต้องการของผู้ปกครองที่ส่งเด็กเข้าเรียนในโรงเรียนนั้น ๆ

2.3 กรมสามัญศึกษา (สศ.) ได้ดำเนินการจัดการศึกษาสำหรับเด็กระดับก่อนประถมศึกษาในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ และการศึกษาพิเศษ โดยเปิดชั้นอนุบาล 2 ปี และชั้นเด็กเล็ก 1 ปี ทั้งยังสนับสนุนให้เด็กพิการได้เรียนร่วมกับนักเรียนในโรงเรียนปกติอีกด้วย

วัตถุประสงค์

(1) เพื่อช่วยเหลือแก่เด็กที่มีความพิการในด้านต่าง ๆ เช่น ทางตา ทางหู เป็นต้น

(2) จัดให้เป็นตัวอย่างและค้นคว้าทางวิชาการ

รูปแบบ จัดให้มีโรงเรียนเฉพาะความพิการแต่ละประเภท และจัดในรูปแบบของการเรียนร่วม คือ จัดชั้นพิเศษในโรงเรียนปกติ หรือในหน่วยงานต่าง ๆ เช่น โรงพยาบาล สถานสงเคราะห์ เด็กพิการ เป็นต้น

2.4 กรมการศาสนา (ศน.) เริ่มโครงการสอนเด็กก่อนวัยเรียนโดยใช้วัดเป็นโรงเรียนสำหรับอบรมสั่งสอนเด็ก รับเด็กอายุประมาณ 4 ปี เข้าเรียน

วัตถุประสงค์

(1) เพื่อให้พระได้ทำประโยชน์แก่สังคม โดยมีพี่เลี้ยงเป็นฆราวาสร่วมปฏิบัติงาน ใช้วัดเป็นโรงเรียนสำหรับอบรมสั่งสอนเด็กและจัดขึ้นเพื่อการกุศลไม่เก็บค่าเล่าเรียน

(2) เป็นการเตรียมเด็กให้มีความรู้พื้นฐานก่อนที่จะเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษา รวมทั้งเป็นการปลูกฝังคุณธรรมและวัฒนธรรมอันดีงามให้แก่เด็ก

รูปแบบ สอนเด็กก่อนเกณฑ์ที่จะเข้ารับการศึกษาระดับบังคับตามกฎหมายทั้งชายและหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 4-6 ปี โดยมีพระภิกษุสามเณรเป็นผู้สอน และมีพี่เลี้ยงที่เป็นฆราวาสร่วมปฏิบัติงาน เพื่อคอยดูแลนักเรียน

2.5 สถาบันราชภัฏ (สรภ.) จัดให้มีโรงเรียนสาธิตโดยรับเด็กตั้งแต่อายุ 3 ปี เข้าเรียนในชั้นเตรียมอนุบาล บางแห่งรับเด็กอายุประมาณ 4 ปี นอกจากนี้กรมการฝึกหัดครูยังได้จัดทำโครงการฝึกอบรมเด็กเล็กในโครงการฝึกหัดครูชนบท โดยได้ทดลองทำในชนบทที่มีฐานะทางเศรษฐกิจยากจน และจัดทำที่โรงเรียนประถมศึกษาในโครงการ ส่วนมากเด็กจะมีอายุระหว่าง 3-6 ปี ทั้งนี้เพื่อเผยแพร่แนวทางอบรมเลี้ยงดูเด็กเล็กในชนบท และสนับสนุนให้ชุมชนสามารถดำเนินงานต่อไปได้

วัตถุประสงค์ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้า และฝึกหัดการสอนหรือเป็นแหล่งฝึกงานสำหรับนักศึกษาครูที่เรียนวิชาเอกอนุบาลศึกษา รวมทั้งเป็นการเตรียมสภาพเด็กให้พร้อมที่จะช่วยเหลือตนเองได้ ปลูกฝังนิสัยอันดีงาม

รูปแบบ มีการจัดการเรียนการสอนแบบเดียวกับโรงเรียนอนุบาลทั่วไปที่มุ่งเตรียมความพร้อมเพื่อให้เข้าเรียนในชั้นประถมศึกษา

3. กระทรวงมหาดไทย มี 3 หน่วยงาน ได้แก่

3.1 กรมการพัฒนาชุมชน ดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในหมู่บ้านโดยรับเด็กเล็กที่มีอายุระหว่าง 3-6 ปี ซึ่งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจะตั้งอยู่ในหมู่บ้านเขตพัฒนาโดยรับเด็กในหมู่บ้านเข้าเรียน และส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานโดยมีกรมการพัฒนาชุมชนให้การสนับสนุนและประสานงาน

วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมให้เด็กที่มีอายุระหว่าง 3-6 ปี ในเขตพัฒนาได้รับการเลี้ยงดูอย่างถูกต้องและเหมาะสม รวมทั้งส่งเสริมให้ท้องถิ่นช่วยตัวเองและร่วมมือกันพัฒนาเด็ก โดยเผยแพร่วิทยาการแผนใหม่ไปสู่บิดามารดา ผู้ปกครองเด็กและชุมชน

รูปแบบ เน้นที่การอบรมเลี้ยงดูที่ถูกต้องเหมาะสม โดยมีบุคลากรหรือผู้ดูแลเด็กเป็นผู้ปฏิบัติงาน โดยการคัดเลือกจากบุคคลในท้องถิ่นที่ศรัทธาในการเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งทางกรมการพัฒนาชุมชนจะทำการฝึกอบรมให้

3.2 กรมตำรวจ โดยกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน เป็นหน่วยงานที่ดำเนินการจัดการศึกษาในระดับนี้ โดยรับเด็กอายุระหว่าง 2 ปีครึ่ง - 6 ปี ซึ่งจะจัดขึ้นในพื้นที่ตามที่เหมาะสม และได้มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ไปสอนครูพี่เลี้ยงเด็ก ผู้ดูแลเด็ก ให้มีความรู้ ความเข้าใจในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่เด็กในท้องถิ่นห่างไกลให้ได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างเหมาะสม และร่วมมือกันพัฒนาเด็กให้พร้อมที่จะเรียนในระดับประถมศึกษา

รูปแบบ แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ ชั้นก่อนอนุบาล ซึ่งจะรับเด็กอายุ ประมาณ 2 ปีครึ่ง ถึง 3 ปี เข้าไว้ดูแลในสถานสงเคราะห์เด็ก ซึ่งตั้งอยู่บริเวณกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน และระดับชั้นก่อนประถมศึกษา จะรับเด็กอายุประมาณ 4-5 ปีเข้าเรียน โดยเปิดชั้นเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาของกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน มีผู้บังคับบัญชาแต่ละระดับเป็นผู้ติดต่อประสานงานกับฝ่ายอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น ฝ่ายการศึกษา ฝ่ายโรงเรียนอนุบาล ฝ่ายสาธารณสุข และฝ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการเลือกบุคคลซึ่งอาจเป็นพระ พัฒนาการ เกษตร ตำบล พนักงานอนามัย ครู เป็นผู้นำโครงการเฉพาะพื้นที่ตามที่เหมาะสม โดยมีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ไปสอนครู พี่เลี้ยงเด็ก ผู้ดูแลเด็ก ให้มีความรู้ ความเข้าใจในการอบรมเด็ก

3.3 กรมประชาสงเคราะห์ หน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ สถานเลี้ยงเด็กเล็ก ทั้งของรัฐและเอกชนของกรมประชาสงเคราะห์ โดยกรมประชาสงเคราะห์จะรับเด็กกำพร้า เด็กจากครอบครัวยากจน เด็กอนาถา พิการทางสมองและปัญญา เด็กชายที่กระทำความผิดตามคำสั่งศาล มีปัญหาความประพฤติ และเด็กเร่ร่อนที่มีอายุระหว่างแรกเกิดถึง 18 ปี สถานสงเคราะห์ประเภทนี้มีหลายแห่ง เช่น บ้านราชวิถี สถานสงเคราะห์เด็กอ่อนปากเกร็ด เป็นต้น ส่วนสถานรับเลี้ยงเด็กเอกชนจะรับเด็กอายุระหว่างแรกเกิดจนถึง 6 ปี

วัตถุประสงค์

(1) เพื่อให้การสนับสนุน ส่งเสริมและควบคุมสถานสงเคราะห์เด็กและสถานรับเลี้ยงเด็กของเอกชนให้ดำเนินงานด้วยดี มีประสิทธิภาพและถูกกฎหมาย

(2) เพื่อเป็นตัวอย่างแก่สถานเลี้ยงเด็กและตอบสนองความต้องการของประชาชน โดยการจัดตั้งสถานเลี้ยงเด็กของรัฐขึ้น และคิดค่าบริการถูกกว่าของเอกชน

รูปแบบ สถานเลี้ยงเด็กของเอกชนจะรับเลี้ยงเด็ก 2 ประเภท คือ ประเภทกลางวัน และประเภทประจำ รับเด็กอายุระหว่างแรกเกิดถึง 6 ปี

ส่วนหน่วยงานที่กรมประชาสงเคราะห์จัดขึ้นจะเป็นไปในรูปแบบของสถานแรกรับเด็ก สถานสงเคราะห์เด็กและเยาวชน สถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก และสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันในรูปแบบของสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก

4. กระทรวงสาธารณสุข มี 2 หน่วยงาน ได้แก่

4.1 กรมอนามัย จัดในรูปแบบของศูนย์โภชนาการ โดยรับเด็กอายุประมาณ 3-5 ปี เข้าเรียนจนอายุถึงเกณฑ์เข้าเรียนชั้นประถมศึกษาภาคบังคับ โดยใช้อาคารของสถานอนามัยอำเภอ หรือสร้างอาคารเรียนใกล้ ๆ กับสถานอนามัยอำเภอ

วัตถุประสงค์ เพื่อให้เด็กในท้องถิ่นได้รับการเลี้ยงดูอย่างถูกวิธี และเผยแพร่ความรู้ทางโภชนาการแก่บิดามารดาของเด็ก ตลอดจนช่วยเหลือครอบครัวที่ยากจน

รูปแบบ ศูนย์โภชนาการเด็กของกรมอนามัยแต่ละแห่งจะรับเลี้ยงเด็กประมาณ 60 คน โดยเลือกท้องถิ่นที่มีปัญหาทางโภชนาการมากมาดำเนินการก่อน และให้การดูแลในด้านสุขภาพอนามัย ด้านอาหารและโภชนาการ และด้านการศึกษา

4.2 กรมการแพทย์ ให้บริการแก่เด็กระดับอายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 14 ปี สำหรับเด็กเล็กจะให้คำแนะนำในด้านการอบรมเลี้ยงดู การให้ความรู้ด้านจิตวิทยา และพัฒนาการทางด้านอารมณ์และจิตใจ

วัตถุประสงค์ เพื่อให้บริการในการแก้ปัญหาทางอารมณ์จิตใจและพฤติกรรมของเด็กและประชาชนทั่วไป รวมทั้งการให้ความรู้ทางด้านจิตวิทยาและการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่ถูกวิธีแก่บิดามารดาและผู้ปกครอง

รูปแบบ จัดเป็นบริการด้านสุขภาพจิต โดยศูนย์สุขภาพจิตที่มีทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค และให้บริการโดยมีหน่วยจิตเวชให้การตรวจรักษา

5. องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น มี 2 หน่วยงาน ได้แก่

5.1 กรุงเทพมหานคร เป็นหน่วยงานซึ่งทำหน้าที่จัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยเปิดสอนชั้นเด็กเล็กในโรงเรียนประถมศึกษา รับเด็กที่มีอายุประมาณ 5-6 ปี เข้าเรียนและจัดตั้งศูนย์เลี้ยงเด็กกลางวัน (Day Care Center)

วัตถุประสงค์ เพื่อช่วยเหลือผู้ปกครองในท้องถิ่น และช่วยพัฒนาเด็กในด้านต่าง ๆ รวมทั้งเป็นการเตรียมความพร้อมให้เด็กก่อนเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษา

รูปแบบ เปิดสอนชั้นเด็กเล็กโดยรับเด็กที่มีอายุระหว่าง 5-6 ปี เข้าเรียนก่อนเกณฑ์ 1 ปี

5.2 สำนักงานการศึกษาส่วนท้องถิ่น ส่วนใหญ่เปิดสอนชั้นเด็กเล็กในโรงเรียนประถมศึกษาของเทศบาลทั่วประเทศ โดยรับเด็กที่มีอายุ 5-6 ปี เข้าเรียนเป็นเวลา 1 ปี

วัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กและเตรียมความพร้อมให้เด็กก่อนเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษาและตอบสนองความต้องการของบิดามารดาหรือผู้ปกครองในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก

รูปแบบ จัดแทรกอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาของเทศบาล โดยผู้ปกครองเด็กจะช่วยเหลือโรงเรียนบ้างเล็กน้อย โดยจ่ายเป็นค่าจ้างครูสอน ซึ่งอาจจะอาศัยคนท้องถิ่นนั้นมาช่วยสอน

6. สมาคมและมูลนิธิ เป็นองค์การที่ให้ความอนุเคราะห์เด็กอายุตั้งแต่ 0-6 ปี บางครั้งก็ให้ความอนุเคราะห์จนถึง 17 ปี หรือตลอดชีวิตแต่ก็ไม่มากนัก เช่น หมู่บ้านเด็กโสสะ บ้านราชวิถี เป็นต้น

วัตถุประสงค์ เพื่อช่วยเหลือเด็กในด้านสาธารณสุข โภชนาการ เศรษฐกิจและการศึกษา ตลอดจนการเป็นพลเมืองที่ดีในอนาคต

รูปแบบ อาจจัดได้เป็น 3 รูปแบบ คือ

(1) รูปแบบหมู่บ้านเด็ก โดยมีผู้ปกครองกับเด็กอยู่ในบ้านเป็นหลัก ๆ เช่น หมู่บ้านโสสะ (บางปู) บ้านราชวิถี เป็นต้น

(2) รูปแบบการจัดเป็นศูนย์เด็ก เช่น ที่วัดดาวดึงษ์ ซึ่งเป็นโครงการพัฒนาเด็กของสภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ หมู่บ้านคำพลอย ซึ่งมีองค์การระหว่างประเทศ สภาสตรีและสำนักอนามัยกรุงเทพมหานครให้ความช่วยเหลือ

(3) จัดในรูปแบบของโรงเรียนอนุบาลและเด็กเล็ก เช่น โรงเรียนของสมาคม Y.W.C.A. เป็นต้น

สภาพการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น อยู่ภายใต้การดำเนินงานจากหลายหน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชน และมีวัตถุประสงค์ในการให้บริการที่แตกต่างกันนั้น อาจแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบหลัก คือ

รูปแบบที่ 1 จัดเป็นระบบโรงเรียน โดยแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1.1 โรงเรียนอนุบาล กำหนดระยะเวลาเรียน 2 ปี หรือ 3 ปี และมีหลักสูตรหรือแนวการจัดประสบการณ์อย่างชัดเจน โรงเรียนในรูปแบบนี้ ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัด โรงเรียนในสังกัด สปช. โรงเรียนอนุบาลเอกชน และโรงเรียนสาธิตของสถาบันราชภัฏและมหาวิทยาลัย

1.2 ชั้นเด็กเล็ก เปิดสอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติและเทศบาลซึ่งให้บริการเฉพาะในบางท้องถิ่นโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะรับเด็กก่อนเกณฑ์ 1 ปี และมีหลักสูตร 1 ปี โรงเรียนในรูปแบบนี้ ได้แก่ ชั้นเด็กเล็กในโรงเรียนประถมศึกษาของ สปช. และเทศบาล

รูปแบบที่ 2 จัดเป็นการศึกษานอกระบบโรงเรียนในลักษณะต่าง ๆ กันซึ่งรวมศูนย์พัฒนาเด็ก ศูนย์โภชนาการ ศูนย์เด็กปฐมวัย และอื่น ๆ โดยอาจรับเด็กอายุน้อยกว่าสองรูปแบบดังกล่าว โรงเรียนในรูปแบบนี้ ได้แก่ ศูนย์โภชนาการเด็กของกรมอนามัย ศูนย์พัฒนาเด็กของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กรมการพัฒนาชุมชน กรมการศาสนา สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ เป็นต้น

ปัญหาการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาของประเทศไทย มีหน่วยงานหลายหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษา ประกอบกับหน่วยงานต่าง ๆ ได้จัดบริการด้วยจุดประสงค์ที่แตกต่างกัน จึงทำให้เกิดปัญหาที่สำคัญหลายประการ ซึ่งได้มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับนี้ได้ทำการวิจัยหลายชิ้นซึ่งได้ข้อสรุปที่คล้ายคลึงกัน เช่น อรพินทร์ หงวนศิริ (2534) ได้ทำวิจัย เรื่องการจัดการศึกษาระดับประถม มัธยม และอาชีวศึกษาของไทยในทศวรรษหน้าที่สอดคล้องกับลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้กล่าวถึงปัญหาการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ไว้ดังนี้

1. ด้านการบริหาร

เนื่องจากมีหลายหน่วยงานที่จัดการศึกษาระดับนี้ ทำให้เกิดปัญหาความซ้ำซ้อนในการดำเนินงานพัฒนาเด็กที่เป็นกลุ่มเป้าหมายอายุเดียวกันในพื้นที่ หมู่บ้านหรือตำบลเดียวกันจากหลายหน่วยงาน เช่น กรมการพัฒนาชุมชน กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เป็นต้น และหน่วยงานต่าง ๆ ก็ยังไม่มีประสานสัมพันธ์กัน

2. ด้านหลักสูตร

เนื่องจากการจัดการศึกษาในระดับนี้ไม่ใช่การศึกษาระดับบังคับ ดังนั้น แต่ละหน่วยงานที่จัดการศึกษาระดับนี้จึงมีรูปแบบและแนวทางการจัดการศึกษาที่แตกต่างกันออกไป โดยไม่มีการกำหนดกฎเกณฑ์ที่แน่นอนเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรและแนวการจัดประสบการณ์ว่าจะยึดรูปแบบใด

3. ด้านนโยบาย

3.1 ตามที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้กำหนดให้โรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดเป็นศูนย์พัฒนาการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษามีหน้าที่ให้การอบรม นิเทศ การจัดสื่อการเรียนการสอน และวางแผนร่วมกับสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดในการศึกษาค้นคว้า และจัดศูนย์วิชาการขึ้นในโรงเรียนนั้น แต่ทางสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติไม่ได้ให้การสนับสนุนด้านบุคลากรและงบประมาณแก่ทางโรงเรียนเท่าที่ควร จึงทำให้การบริหารงานวิชาการด้านอนุบาลไม่คล่องตัว เพราะครูและผู้บริหารโรงเรียนต้องรับภาระงานทั้งโรงเรียนและงานของศูนย์พัฒนาการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาด้วย

3.2 รัฐขาดการกำหนดนโยบายที่ชัดเจนในสัดส่วนหรือบทบาทที่เอกชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในระดับนี้ทำให้มีผลกระทบต่อการลงทุน เอกชนเกิดความไม่แน่ใจในแนวนโยบายของรัฐเพราะขณะที่รัฐมีนโยบายที่จะส่งเสริมให้เอกชนเข้ามาช่วยจัดการศึกษาระดับนี้ แต่ขณะเดียวกันรัฐก็เปิดดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐพร้อมกันไปด้วย

4. ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน

4.1 พฤติกรรมการเรียนการสอน ครูเป็นผู้มีบทบาทมากที่สุด และเป็นศูนย์กลางชั้นเรียน ครูใช้วิธีบรรยายและการใช้คำสั่ง ส่วนนักเรียนก็จะมีพฤติกรรมตอบสนองตามคำสั่งครู ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่ได้เป็นการส่งเสริมให้เด็กรู้จักคิด และกล้าแสดงออกเท่าที่ควร

4.2 ปัญหาด้านการขาดแคลนสื่อการเรียนการสอน วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบในการเรียนการสอน อาคารสถานที่ส่วนใหญ่ยังคับแคบ สนามเด็กเล่นมีไม่เพียงพอกับจำนวนเด็ก

4.3 ด้านการเรียนการสอน ครูยังขาดการพัฒนาเทคนิคและวิธีการสอนใหม่ ๆ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

4.4 ครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่จบวุฒิด้านอนุบาล ส่วนหนึ่งเนื่องจากปัญหาการโอนย้าย ทำให้โรงเรียนไม่ได้ครูผู้สอนตรงกับวุฒิที่ทางโรงเรียนต้องการ

4.5 ด้านการวัดผลและประเมินผล มีปัญหาเรื่องรูปแบบ เกณฑ์การประเมิน แนวปฏิบัติที่แน่นอน และเครื่องมือที่เหมาะสม เนื่องจากการเรียนการสอนในระดับนี้ไม่ได้เป็นการวัดสติปัญญาหรือการตัดสินใจได้-ตก แต่เป็นการนำผลจากการประเมินมาเพื่อพิจารณาจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กตามความเหมาะสม

5. ด้านผู้ปกครอง

5.1 ผู้ปกครองขาดความรู้ ความเข้าใจในหลักการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ส่วนใหญ่ต้องการให้โรงเรียนสอนเด็กให้อ่านออกเขียนได้ คำนวณได้มากกว่าการพัฒนาการด้านอื่น ๆ

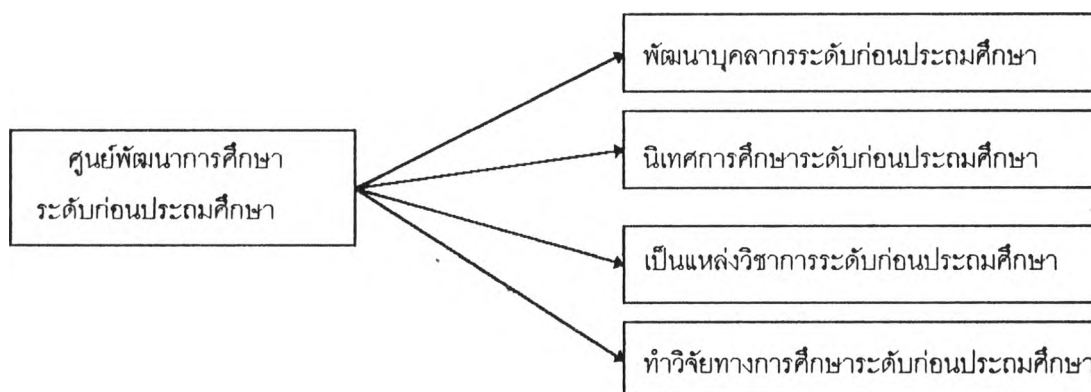
5.2 ค่านิยมของผู้ปกครองในการส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนที่มีชื่อเสียงโดยไม่คำนึงถึงความสามารถของโรงเรียนในการรับเด็กเข้าเรียน ทำให้เป็นภาระหนักของครูและเกิดปัญหาตามมา ได้แก่ อุปสรรคการเรียนการสอนไม่เพียงพอกับจำนวนเด็ก การควบคุมชั้นเป็นไปด้วยความยากลำบาก สถานที่ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนคับแคบไม่เพียงพอ เหล่านี้ทำให้การจัดการเรียนการสอนไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

การจัดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษาที่ผ่านมา ถึงแม้ว่าจะมีการให้บริการที่หลากหลายรูปแบบ และมีปัญหาเกิดขึ้นหลายประการก็ตาม แต่การจัดการศึกษาระดับนี้เป็นการให้บริการแก่เด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ปี ซึ่งจัดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง และจัดให้สอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น และทุกหน่วยงานมีจุดมุ่งหมายปลายทางที่สอดคล้องกัน คือ การร่วมมือพัฒนาเด็กอันเป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่งของชาติ

ศูนย์พัฒนาการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539) ได้กล่าวถึงนโยบายในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาไว้ข้อหนึ่งว่า มีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องจัดตั้งศูนย์พัฒนาการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาในระดับจังหวัด โดยประสานงานกับโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดให้เป็นสถานที่ตั้งศูนย์ มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานด้านพัฒนาการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาในจังหวัดที่เป็นที่ตั้งศูนย์ และกำหนดให้ศูนย์มีการบริหารในรูปของคณะกรรมการ โดยมีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนี้

หน้าที่และความรับผิดชอบของศูนย์พัฒนาการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

1. พัฒนาบุคลากรระดับก่อนประถมศึกษา หมายถึง จัดฝึกอบรมหรือเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนระดับก่อนประถมศึกษาและบุคลากรที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องตามระยะเวลาที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงาน และบรรลุจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาในระดับนี้

2. นิเทศการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา หมายถึง ตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาพทั่วไป และผลการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา เพื่อให้ทราบว่าการปฏิบัติงานบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการดำเนินงานเพียงใด โดยวางแผนการนิเทศร่วมกันระหว่างศูนย์พัฒนาการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาของจังหวัดและอำเภอ / กิ่งอำเภอ

3. เป็นแหล่งวิชาการระดับก่อนประถมศึกษา หมายถึง เป็นแหล่งความรู้ทางด้านการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา เช่น การจัดศูนย์วิชาการระดับก่อนประถมศึกษา ศูนย์สื่อต้นแบบระดับก่อนประถมศึกษา ศูนย์ของเล่นระดับก่อนประถมศึกษา ห้องเรียนต้นแบบ เป็นต้น

4. ทำการวิจัยทางการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา หมายถึง จัดทำการวิจัยหรือค้นคว้าทดลองเกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้พัฒนางานที่เกี่ยวข้องต่อไป

การบริหารงานของศูนย์พัฒนาการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

การบริหารงานของศูนย์พัฒนาการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ดำเนินการในรูปของคณะกรรมการ มีอำนาจหน้าที่ในการวางแผนและกำหนดแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาของจังหวัด ตลอดจนแสวงหาและสรรหาทรัพยากรเพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษา มีคณะกรรมการไม่น้อยกว่า 5 คน และไม่เกิน 9 คน ประกอบด้วย

ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด	ประธาน
ผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัด	รองประธาน
ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัด	กรรมการ
บุคคลอื่น ๆ ที่เหมาะสม	กรรมการ
ศึกษานิเทศก์จังหวัดผู้รับผิดชอบงานการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา	กรรมการและเลขานุการ
เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์พัฒนาการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา	กรรมการและ ผู้ช่วยเลขานุการ

การพัฒนาบุคลากร

ความหมายของการพัฒนาบุคลากร

การพัฒนาบุคลากรเป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งในการบริหารงานบุคลากรของหน่วยงาน เนื่องจากการพัฒนาบุคลากรเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถของบุคคล เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล

การพัฒนาบุคลากรได้มีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

ภิญโญ สาร (2519) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา คือ การดำเนินการช่วย คุุให้ทำงานถูกต้อง และมีโอกาสเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อความก้าวหน้าในวิชาการ เพื่อเสริมสร้าง ให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน

วิจิตร ศรีธำณ (2523) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาบุคลากร พอสรุปได้ว่า การพัฒนา บุคลากร หมายถึง การดำเนินงานตามกระบวนการเพื่อเพิ่มพูนสมรรถภาพในด้านความรู้ ความ ชำนาญและทัศนคติในการทำงาน ให้แก่ผู้ปฏิบัติงานในขอบเขตของการปฏิบัติงานเฉพาะด้าน อัน จะนำไปสู่ประสิทธิภาพของการทำงาน

ธงชัย สันติวงศ์ (2535) ได้กล่าวถึงการอบรมและพัฒนาว่า เป็นขั้นตอนสำคัญที่ต้องมีอยู่ ตลอดเวลาทุกขณะที่มีทรัพยากรมนุษย์ทำงานอยู่หรือเรียกว่า การอบรม และการพัฒนา ซึ่งหมายถึง กิจกรรมหรืองานทางการบริหารบุคคลที่จัดทำขึ้นเพื่อมุ่งที่จะเสริมความรู้ ความสามารถตลอดจน ความชำนาญให้มีขึ้น เป็นการช่วยให้พนักงานมีความเติบโตก้าวหน้าทันโลกทันเหตุการณ์

สวอนสเบิร์ก (Swansberg, 1968) ได้กล่าวถึงการพัฒนาบุคลากรในรูปแบบของการศึกษา ขณะปฏิบัติงานว่า เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อให้บุคลากรได้ปรับปรุงสมรรถภาพของตนเองในการ ปฏิบัติงาน และส่งเสริมให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนตลอดชีวิตซึ่งได้แก่การศึกษาที่ได้รับขณะ ปฏิบัติงาน

มัลลาลี และ ดัฟฟี (Mullally and Duffy, 1978) กล่าวว่า การพัฒนาครู-อาจารย์เป็นกระบวนการพัฒนาความก้าวหน้าในด้านวิชาชีพของครูและการปรับปรุงการเรียนการสอน ซึ่งหมายความว่า การพัฒนาครูจะช่วยให้ครูได้พัฒนาความสามารถในการเป็นครูซึ่งจะเป็นผลต่อการปรับปรุงการเรียนการสอน

แคสเตเตอร์ (Casterter, 1992) ได้กล่าวถึงการพัฒนาบุคลากรว่า หมายถึง การจัดและเตรียมการต่าง ๆ ที่โรงเรียนได้จัดทำขึ้นเพื่อการปรับปรุงการปฏิบัติงานของบุคลากรตั้งแต่เริ่มต้นจ้างบุคลากรไว้จนกระทั่งปลดเกษียณ

ในวงการศึกษา นั้น การพัฒนาบุคลากรย่อมมีความหมายเฉพาะในตัวเอง เนื่องจากการจัดการศึกษานั้นมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ เพื่อสามารถอยู่ในสังคมและช่วยพัฒนาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ สรุปได้ว่า การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา หมายถึง กรรมวิธีต่าง ๆ ที่มุ่งเพิ่มพูนให้ความรู้ ความชำนาญ ความสามารถ ประสบการณ์และการเปลี่ยนแปลงทัศนคติแก่บุคลากรทางการศึกษาให้มีความสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร

การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่ผ่านมา เป็นการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและหลากหลาย ซึ่งมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ มนุษย์จะต้องเรียนรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเพื่อการปรับตัวให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข การพัฒนาบุคลากรจึงมีความสำคัญต่อการศึกษา โดยส่วนรวมเป็นอย่างมาก ดังที่ นักการศึกษาหลายท่านได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร ไว้ดังนี้

ภิญโญ สาร (2519) กล่าวไว้สรุปได้ว่า ครูหรือบุคลากรทุกประเภทของโรงเรียน แม้จะมีความสามารถเพียงไรก็ตาม ถ้าเวลาผ่านไปนาน ๆ บรรดาความรู้ ความชำนาญก็ย่อมจะอ่อนลงเป็นธรรมดาหรือบางทีการทำงานจำเจอยู่เสมอ ๆ งานที่ทำก็จะกลายเป็นความเบื่อหน่ายได้เหมือนกัน การได้เปลี่ยนงานเป็นครั้งคราว การได้ออกไปพบปะสังสรรค์กับครูหรือบุคลากรอื่นเสียบ้าง อาจช่วยให้มีความสดชื่น มีพลังและมีกำลังใจขึ้นมาใหม่กลับมาทำงานได้ดีขึ้นก็ได้ ดังนั้น การให้ครูหรือบุคลากรได้เข้าร่วมสัมมนาหรือเข้ารับการฝึกอบรมเป็นสิ่งจำเป็นที่ควรสนับสนุนทุกวิถีทาง ทั้งนี้เพื่อพัฒนาครู

ให้เข้มแข็งทันสมัยและทำงานอย่างมีประสิทธิภาพตลอดเวลา การพัฒนาบุคลากรมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับหน่วยงานทุกชนิด เปรียบได้กับเพชร พลอยที่ยังไม่ได้เจียรไนจะไม่เป็นภัยแก่ใคร แต่บุคคลที่ยังไม่ได้พัฒนาเป็นภัยต่อสังคมที่สุด

พนัส หันนาคินทร์ (2529) กล่าวถึง ความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากรโดยเฉพาะอย่างยิ่ง อาชีพครูจะต้องตามให้ทันต่อเหตุการณ์ ความเปลี่ยนแปลงหรือการค้นพบใหม่ ๆ ในวิชาการและอาชีพของครู อาชีพครูนี้หยุดอยู่นิ่งไม่ได้ เพราะความรู้และวิธีการต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้จะให้การศึกษาแก่นักเรียนได้ผลเต็มที่และทันต่อความเจริญของโลก ครูเองก็ต้องติดตามความเจริญก้าวหน้าเหล่านี้อยู่เสมอจะหยุดนิ่งไม่ได้ เพื่อจะได้นำความรู้ใหม่ ๆ มาสอนนักเรียนให้ทันสมัยอยู่เสมอ

อุทัย นิรัญโต (2531) กล่าวถึง การสรรหาและเลือกสรรคนว่า แม้จะได้คนที่มีความรู้ ความสามารถสูงแล้วก็ตามแต่ก็หายุติลงแค่นั้นไม่ เพราะความเจริญทางวิชาการและเทคโนโลยีมีอยู่อย่างไม่หยุดยั้ง จำเป็นจะต้องนำมาใช้ในการบริหารงาน มิฉะนั้นองค์กรจะก้าวไปไม่ทันโลก และจากหลักการใช้คนให้เกิดประโยชน์สูงสุด จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถเพิ่มเติมอยู่เสมอ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539) ได้กล่าวถึงการพัฒนาบุคลากรพอสรุปได้ว่า คนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด แม้ว่าผู้บริหารหรือผู้ที่มีอำนาจจะกำหนดแผนงานหรือโครงการหรือระบบงานไว้ดีเพียงใดก็ตาม แต่ถ้าขาดคนที่รับผิดชอบงานหรือคนที่กำหนดไว้ั้นไม่มีความรู้ ความสามารถเหมาะสมกับงานที่มีอยู่ ความสำเร็จของแผนงานและโครงการที่ดำเนินอยู่ก็จะไม่ดี

ในวงการศึกษานั้น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติถือว่าการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษามีความจำเป็นมาก เนื่องจากการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษานับได้ว่าเป็นการให้บริการแก่เด็กระดับก่อนประถมศึกษา เพื่อช่วยพัฒนาความสามารถของเด็กให้มีโอกาสได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ ดังนั้น ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนจึงควรได้รับการพัฒนาเป็นพิเศษเพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการอบรมดูแลเด็ก ดังที่ จินตนา หมู่ฝั่ง (2535) ได้กล่าวว่า ครูผู้สอนระดับก่อนประถมศึกษาเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อเด็กมากเป็นผู้เลี้ยงดูเด็กในเวลากลางวันแทนบิดามารดา จึงมีอิทธิพลในการเสริมสร้างบุคลิกภาพและพัฒนาการด้าน

ต้นฉบับ หน้าขาดหาย

3. ช่วยลดเวลาในการเรียนงานให้น้อยลง การปฏิบัติงานควรได้รับการอบรมแนะนำเสียก่อน เพราะจะช่วยให้สามารถปฏิบัติงานให้ได้ผลดีและทุนเวลามากกว่า

4. ช่วยแบ่งเบาภาระหน้าที่การงานของผู้บังคับบัญชาให้น้อยลง ไม่ต้องเสียเวลาชี้แจงในการสั่งงาน ทั้งยังลดการทำงานล่วงเวลาให้น้อยลง

5. ช่วยกระตุ้นเตือนให้ผู้ปฏิบัติงานทำงาน เพื่อความก้าวหน้าในหน้าที่การงานของตน

เนื่องจากปัจจุบันนี้ โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเทคโนโลยีทางการศึกษา ตัวอย่างเช่น ในโรงเรียนประถมและมัธยมบางแห่งมีการเรียนการสอนวิชาคอมพิวเตอร์ให้แก่เด็กแล้ว แต่ทว่าในหลักสูตรของวิทยาลัยครูหรือสถาบันราชภัฏยังไม่มีวิชานี้ ด้วยเหตุนี้ บุคลากรในสถานศึกษาควรจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา ใฝ่หาความรู้เพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา เพราะสังคมเราก็คือคุณเป็นผู้รู้ คุณจะต้องมีการเรียนตลอดเวลา ดังนั้น การพัฒนาหรือการอบรมให้แก่บุคลากรที่ทำงานอยู่หรือการส่งครูไปศึกษาต่อจึงเป็นสิ่งจำเป็น

ปฏิญญา สาร (2519) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรนั้นทำได้หลายวิธี ทุกระดับการศึกษา ทั้งหน่วยงานราชการหรือเอกชน ซึ่งอาจแบ่งได้ดังนี้

1. การฝึกอบรมก่อนปฏิบัติการ เป็นการฝึกอบรมก่อนที่บุคคลจะออกไปทำงาน

2. การฝึกอบรมระหว่างปฏิบัติงาน หมายถึง การให้การศึกษาแก่บุคคลที่กำลังดำรงตำแหน่งหนึ่งอยู่ในหน่วยงาน โดยไม่ต้องลาออกจากงานและไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่หน่วยงานขณะที่บุคคลนั้นไปรับการฝึกอบรม หน่วยงานอาจจัดขึ้นเองเป็นทางการหรือเชิญผู้ชำนาญมาฝึกอบรมให้ อย่างไรก็ตามไม่เป็นทางการโดยบุคลากรยังคงปฏิบัติงานต่อไปตามปกติ หรืออาจขอให้หน่วยงานอื่นรับหน้าที่จัดฝึกอบรมแทนก็ได้

3. การฝึกฝนตนเองของบุคคลที่กำลังทำงานอยู่ หรือ ยังอยู่ในระหว่างการทำงานตามปกติ โดยการเรียนทางไปรษณีย์ การซื้อหนังสือมาอ่านเอง หรือการได้พบปะสนทนากับผู้ทรงคุณวุฒิ อยู่เสมอ จัดเป็นการพัฒนาด้วยเหมือนกัน

จากแนวความคิดของนักการศึกษาและนักวิชาการทั้งหลายดังกล่าวข้างต้น อาจสรุปได้ว่าการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ ทักษะ ตลอดจนทัศนคติที่ดีต่ออาชีพ นับได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะทางด้านการศึกษา และประกอบกับนโยบายทางด้านการศึกษาของรัฐบาลมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางด้าน

สังคม เศรษฐกิจ การเมือง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การพัฒนาบุคลากรจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อประสิทธิภาพของงานเป็นอย่างมาก แม้ว่าจะใช้ระบบการคัดเลือกดีเพียงใดก็ตาม บุคคลก็ยังคงต้องได้รับการพัฒนาเมื่อบุคคลทำงานไปนาน ๆ พฤติกรรมต่าง ๆ อาจเปลี่ยนแปลงไป เช่น เกิดความเบื่อหน่ายเฉื่อยชา การพัฒนาบุคลากรจึงมีความสำคัญต่อหน่วยงานที่ต้องกระทำอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้ผลที่ได้ย่อมตกอยู่กับหน่วยงานนั่นเอง

กระบวนการพัฒนาบุคลากร

การพัฒนาบุคลากรเป็นงานที่ผู้บริหารจะต้องจัดกระทำอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ซึ่งจะมีผลตอบแทนแก่องค์กรในด้านการเพิ่มประสิทธิภาพ การส่งเสริมกำลังใจในการทำงาน สนองความต้องการของบุคคลที่ได้รับมอบหมายหน้าที่ให้รับผิดชอบ เมื่อบุคลากรในองค์กรได้รับการพัฒนาและเพิ่มความรู้ ก็จะเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพต่องานมากขึ้น และใช้ความสามารถสร้างสรรค์งานให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นได้ ดังนั้น การพัฒนาบุคลากรจึงจำเป็นต้องกำหนดจุดมุ่งหมายให้ตอบสนองต่อความต้องการขององค์กรและบุคคลที่ได้รับการพัฒนา

อุทัย นิรัญโต (2531) กล่าวถึงความมุ่งหมายของการพัฒนาบุคลากร สรุปได้ 2 ประเภท ดังนี้

1. ความมุ่งหมายขององค์กร เป็นความมุ่งหมายที่เน้นหนักถึงประโยชน์ที่องค์กรจะได้รับเป็นส่วนรวม ได้แก่

- 1.1 เพื่อสร้างความสนใจในการปฏิบัติงานของข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่
- 1.2 เพื่อเสนอแนะวิธีปฏิบัติงานที่ดีและถูกต้องทันสมัย
- 1.3 เพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานให้ได้ผลสูงสุด
- 1.4 เพื่อฝึกฝนบุคคลหรือเตรียมเจ้าหน้าที่ไว้สำหรับการขยายงานในอนาคต
- 1.5 เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงานให้สูงขึ้น ซึ่งจะ

ทำให้การบริหารงานขององค์กรมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. ความมุ่งหมายส่วนบุคคล ความมุ่งหมายในด้านนี้เป็นความมุ่งหมายที่แสดงถึงประโยชน์ที่บุคคลในองค์กรจะได้รับ ซึ่งมีดังนี้

- 2.1 เพื่อความก้าวหน้าในการเลื่อนตำแหน่งฐานะ
- 2.2 เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ หน้าที่ และทัศนคติ
- 2.3 เพื่อส่งเสริมและสร้างขวัญในการปฏิบัติงาน

2.4 เพื่อทำความเข้าใจในนโยบาย และวัตถุประสงค์ขององค์กร

2.5 เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถและประสบการณ์

การกำหนดจุดมุ่งหมายให้สอดคล้องกับความต้องการขององค์กร และสนองความต้องการของบุคคลได้นั้น ในองค์กรควรจะต้องมีคณะกรรมการทำหน้าที่กำหนดและวางแผนโครงการพัฒนาบุคลากร โดยมีการกำหนดโปรแกรมอย่างมีระบบและเป็นกระบวนการ

แคสเต็ตเตอร์ (Casterter, 1992) ได้เสนอกระบวนการพัฒนาบุคลากรไว้ 4 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร
2. การวางแผนการพัฒนาบุคลากร
3. การปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนาบุคลากร
4. การประเมินผลการพัฒนาบุคลากร

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539) ได้เสนอแนวทางในการพัฒนาบุคลากร พอสรุปได้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การหาความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร หรือหาปัญหาที่จะต้องพัฒนาบุคลากร ซึ่งมีอยู่หลายวิธี เช่น

1.1 ศึกษาจากผลผลิตขององค์กร ในกรณีที่ผลผลิตต่ำก็ต้องพิจารณาว่า มีสาเหตุมาจากความด้อยความสามารถของผู้ปฏิบัติงานหรือไม่ และถ้าหากด้อยความสามารถแล้วก็ต้องพิจารณาว่าด้อยความสามารถด้วยสาเหตุใด เพื่อที่จะนำมากำหนดเป็นความต้องการในการพัฒนาบุคคล และกำหนดวิธีการพัฒนาบุคคลด้วย

1.2 ศึกษาจากผลการปฏิบัติงานว่าเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่ หากปฏิบัติงานได้ผลงานต่ำกว่าเป้าหมายก็ต้องพิจารณาต่อไปว่าเพราะเหตุด้อยความสามารถหรือไม่ และหากด้อยความสามารถแล้วด้อยความสามารถด้วยสาเหตุใด เพื่อจะได้พิจารณากำหนดความต้องการในการพัฒนาบุคลากร

1.3 ศึกษาจากนโยบาย วิธีการปฏิบัติ แผนงานและเป้าหมายของงานที่เปลี่ยนแปลงไป จากเดิมว่าจะต้องพัฒนาบุคลากรโดยวิธีใด จึงจะสามารถปฏิบัติงานได้ผลตามเป้าหมายที่ต้องการ

2. การวางแผนพัฒนาบุคลากร เป็นการกำหนดวิธีการพัฒนาบุคคล สิ่งที่ต้องกระทำในการวางแผนพัฒนาบุคลากร มีดังนี้

2.1 กำหนดขอบข่ายของการพัฒนาว่าจะพัฒนาบุคคลโดยวิธีใดบ้าง เพื่อที่จะแก้ปัญหาของหน่วยงานโดยกำหนดเป็นงานหรือโครงการ

2.2 วางแผนดำเนินการพัฒนาบุคลากรในแต่ละวิธี กำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ขั้นตอนในการดำเนินงานและแผนการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนว่าดำเนินการเมื่อไรและอย่างไร

2.3 กำหนดผู้รับผิดชอบว่ามีผู้ใดบ้าง อย่างไร

2.4 กำหนดงบประมาณค่าใช้จ่ายว่า ในการพัฒนาบุคลากรในแต่ละเรื่องหรือแต่ละโครงการว่าจะใช้งบประมาณจากเงินหมวดไหน จำนวนเท่าไร

2.5 กำหนดระบบและวิธีการประเมินผลการพัฒนาบุคลากรว่า จะใช้วิธีการอย่างไร การติดตามผล ประเมินผลจะดำเนินการอย่างไร

2.6 จัดทำโครงการและเสนอผู้มีอำนาจ เพื่อพิจารณาอนุมัติโครงการตามแบบที่กำหนด

3. การดำเนินการพัฒนาบุคลากร เป็นการดำเนินการพัฒนาบุคลากรตามที่ได้วางแผนไว้ เป็นไปตามปฏิทินงานและระยะเวลาที่กำหนด

4. การติดตามและประเมินผล เพื่อให้ทราบถึงความสำเร็จของการดำเนินการตามแผนพัฒนาบุคลากรว่า มีผลสำเร็จหรือปัญหาอุปสรรคอย่างไร การติดตามประเมินผลนั้นควรดำเนินการเป็น 3 ระยะ คือ

4.1 การติดตามและประเมินผลในระหว่างดำเนินการพัฒนาบุคลากร เช่น ระหว่างการฝึกอบรม เป็นต้น

4.2 การติดตามและประเมินผลหลังจากเสร็จสิ้นการพัฒนาบุคลากร หรือเมื่อสิ้นสุดโครงการแล้ว

4.3 การติดตามและประเมินผลภายหลังจากสิ้นสุดโครงการ จะทำการประเมินผลเมื่อบุคลากรกลับไปปฏิบัติงานได้ระยะเวลาหนึ่ง เพื่อจะได้ทราบว่าผู้ที่ผ่านการพัฒนาได้นำผลที่ได้จากการพัฒนาไปใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างไรบ้าง

จากแนวคิดของนักการศึกษาและนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น พอจะสรุปกระบวนการพัฒนาบุคลากร ได้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัญหา และความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร

ศึกษาจากข้อมูลสารสนเทศที่ได้มีการรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบ ผ่านการวิเคราะห์อย่างเป็นกระบวนการ รู้ประเด็นปัญหาที่แท้จริง สามารถกำหนดกิจกรรมการพัฒนาบุคลากรได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับปัจจัยพื้นฐานที่มีอยู่

2. การวางแผนพัฒนาบุคลากร

การวางแผนการพัฒนาบุคลากรเป็นการเตรียมการที่จะพัฒนาบุคลากร ทั้งทางด้าน กิจกรรมการพัฒนา ระยะเวลาที่เหมาะสม งบประมาณ สถานที่ ฯลฯ โดยจัดทำเป็นโครงการ พัฒนา ซึ่งเป็นกระบวนการภายหลังจากทราบปัญหาที่แท้จริงแล้ว

3. การดำเนินการจัดกิจกรรมการพัฒนาบุคลากร

การดำเนินการจัดกิจกรรมการพัฒนาบุคลากรเป็นขั้นตอนของการนำไปปฏิบัติ โดย มีการกำกับ ดูแล ติดตาม พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขให้การดำเนินกิจกรรมพัฒนาบุคลากรบรรลุตาม ความต้องการ และมีปฏิทินกำกับงานไว้อย่างชัดเจน

4. การติดตามผลและประเมินผล

การติดตามผลและประเมินผลเป็นการติดตามความสำเร็จของโครงการ ตลอดจนปัญหา และอุปสรรค เพื่อนำมาวิเคราะห์หาทางแก้ไขและวางแผนพัฒนาบุคลากรในโอกาสต่อไป

กิจกรรมในการพัฒนาบุคลากร

การดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากร เป็นขั้นตอนต่อจากการวางแผนพัฒนาบุคลากร เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามที่ต้องการ คุ่มค่ากับการลงทุนและสามารถแก้ปัญหาได้ตาม วัตถุประสงค์ ตลอดทั้งเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ปรับเปลี่ยนความเชื่อและทัศนคติที่ดี เพื่อ ส่งผลให้การปฏิบัติการกิจมีประสิทธิภาพ การดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากรจะบรรลุจุดมุ่ง หมายที่ตั้งไว้หรือไม่ แคสเต็ตเตอร์ (Casterter, 1992) กล่าวว่า กิจกรรมการพัฒนาเป็นวิธีที่ทำให้ องค์กรบรรลุจุดหมาย และประสบผลสำเร็จ องค์กรและบุคคลจะเป็นสิ่งสนับสนุนซึ่งกันและกัน จะขาดอย่างหนึ่งอย่างใดไม่ได้ การออกแบบโครงการพัฒนาบุคลากรในระบบการศึกษาจะขึ้นอยู่กับ แผนงานพัฒนา จะควบคุม กำกับ ประเมินให้อยู่ในขอบเขตของวัตถุประสงค์ที่ต้องการ แผนงาน พัฒนาเป็นการจัดระเบียบของหลาย ๆ กิจกรรม เพื่อวัตถุประสงค์ที่เฉพาะเจาะจงและสอดคล้องกับ นโยบายและงบประมาณ

ไพฑูรย์ สินลาร์ตัน (2529) ได้กล่าวถึงการพัฒนาคณาจารย์ พอสรุปได้ว่า การพัฒนา คณาจารย์มิใช่เป็นเรื่องของผู้บริหารแต่เพียงอย่างเดียว แต่จะต้องเกี่ยวข้องกับคณาจารย์เป็นสำคัญ การพัฒนาคณาจารย์ด้านการสอนจะดำเนินไปด้วยดีมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริงก็ต่อเมื่ออาจารย์เห็น คุณค่าเห็นความจำเป็นและปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาตนเอง ดังนั้น ในการจัดกิจกรรม

เพื่อพัฒนาคุณาจารย์ ควรจัดให้แก่ผู้สนใจและเต็มใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมก่อนแล้วจึงมุ่งไปยังอาจารย์ที่ไม่ค่อยสนใจ ด้วยการส่งเสริมสนับสนุนเพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจเข้าร่วมกิจกรรม การพัฒนาคุณาจารย์จะไม่เป็นผลถ้าทำด้วยการบังคับ เพราะจะรู้สึกต่อต้านการเข้าร่วมกิจกรรม

ดังนั้น การดำเนินการพัฒนาบุคลากรจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ต้องประกอบด้วยความร่วมมือจากทุกฝ่าย การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีของบุคลากร การสร้างบรรยากาศที่ดี ความตั้งใจจริงของบุคลากรที่จะมุ่งพัฒนาศักยภาพของตน เพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติงานที่รับผิดชอบอย่างมีประสิทธิภาพ

นอกเหนือจากองค์ประกอบในการพัฒนาบุคลากรดังกล่าว การจัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากรก็มีความสำคัญอย่างมากที่จะทำให้การดำเนินการพัฒนาบุคลากรมีคุณภาพ สามารถปฏิบัติการกิจขององค์กรได้บรรลุเป้าหมาย สิ่งที่ผู้บริหารควรคำนึงถึงก่อนการตัดสินใจพัฒนาบุคลากร ได้แก่ การเลือกกิจกรรม ช่วงระยะเวลา งบประมาณที่ต้องใช้ บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในส่วนกิจกรรมที่ควรเลือกมาเพื่อพัฒนาบุคลากรนั้น นักวิชาการและนักการศึกษาหลายท่านได้เสนอแนะไว้อย่างหลากหลาย พอสรุปได้ดังนี้

ไพฑูรย์ สีนลาร์ตน์ (2529) กล่าวว่า วิธีการพัฒนาบุคลากร หมายถึง วิธีการที่จัดขึ้นเพื่อให้บุคลากรทางการศึกษาได้มีโอกาสเพิ่มพูนความรู้ทักษะ รวมทั้งปรับปรุงเจตคติและเทคนิคต่าง ๆ อันจะส่งผลให้การเรียนการสอนและการปฏิบัติงานด้านอื่น ๆ บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ โดยทั่วไปจัดได้ 3 แบบ คือ

1. **จัดตามสะดวก** (Unsystematic Programs) จะจัดบรรยายหรือประชุมเป็นครั้งคราว เช่น การปฐมนิเทศบุคลากรใหม่ จัดประมาณ 1-2 ชั่วโมงไม่เกินครั้งวัน ผู้บรรยายเป็นผู้เชี่ยวชาญพิเศษในด้านนั้นจริง ๆ และไม่เน้นเรื่องอุปกรณ์การสอนหรือเครื่องมือเครื่องใช้หรือบริการด้านอื่น ๆ
2. **จัดอย่างมีระบบ** (Systematic Programs) จะจัดกิจกรรมในทุกรูปแบบ คือ เมื่อมีการบรรยายสัมมนาแล้วจะมีการพิมพ์เอกสารเผยแพร่ เพื่อกระตุ้นให้อาจารย์เห็นความสำคัญของการสอน มีการให้คำแนะนำให้ทุนอุดหนุน ระยะเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมเหล่านี้มีตั้งแต่ 1-2 ชั่วโมงไปจนถึง 1-2 เดือน แล้วแต่กิจกรรมแบบใด

3. **จัดอย่างสมบูรณ์** (Comprehensive Programs) เป็นกิจกรรมที่จัดโดยมีแนวคิดว่าการพัฒนาบุคลากรควรได้มีการปรับปรุงหน่วยงานต่าง ๆ ที่อาจารย์ทำอยู่ รวมทั้งปรับปรุงเจตคติของอาจารย์ด้วย ซึ่งแนวคิดนี้กำลังได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางในประเทศสหรัฐอเมริกา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539) ได้สรุปแนวทางในการพัฒนาบุคลากรสำหรับโรงเรียน มีสาระสำคัญดังนี้

1. จัดกิจกรรมให้ครูปฏิบัติด้วยตนเอง

- การอ่านและการแสวงหาความรู้
- การค้นคว้าหรือศึกษาด้านวิชาชีพเกี่ยวกับเทคนิควิธีการสอนใหม่ ๆ เช่น ศูนย์การเรียน ชุดการสอน บทเรียนสำเร็จรูป ฯลฯ

- การหมุนเวียนตำแหน่งครูภายในกลุ่มโรงเรียนหรือภายในอำเภอ
- การไปสังเกตการสอนและการทำงานในโรงเรียนที่ดีเด่นในระดับต่าง ๆ
- การลาศึกษาต่อ
- การประเมินความก้าวหน้าของตนเอง

2. กิจกรรมที่ส่งเสริมครูเป็นหมู่คณะ

- การประชุมครู
- การฝึกอบรมสัมมนาและการประชุมเชิงปฏิบัติการ
- การศึกษานอกสถานที่

การจัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากรตามที่เสนอไว้ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า มีกิจกรรมอยู่หลากหลายล้วนแล้วแต่มุ่งพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความชำนาญ ความสามารถที่จะพัฒนาวิชาชีพให้ก้าวหน้าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคม การจะเลือกใช้กิจกรรมใดในการพัฒนาบุคลากรจึงขึ้นอยู่กับความเหมาะสม ความจำเป็น ความต้องการ และสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ การเลือกกิจกรรมพัฒนาบุคลากรอย่างเหมาะสมจะช่วยให้การดำเนินงานขององค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การนิเทศการศึกษา

การนิเทศศึกษานับว่าเป็นกิจกรรมที่มีความจำเป็น และสำคัญยิ่งในการจัดการศึกษา ในทุกระดับ เพราะการนิเทศการศึกษาจะช่วยให้การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา เป็นไปอย่างเหมาะสมและมีทิศทางเดียวกัน

ความหมายของการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษาได้มีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

ภิญโญ สาร (2519) ได้ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง ความพยายามทุกชนิดของเจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษาที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาในการแนะนำครูผู้อื่นที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษาให้รู้วิธีปรับปรุงการสอนหรือให้การศึกษา

สงัด อุทรานันท์ (2529) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การนิเทศการศึกษา คือ กระบวนการทำงานร่วมกับครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งสัมฤทธิ์ผลสูงสุดในการเรียนของนักเรียน

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2530) ได้กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการทำงาน และความร่วมมือระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ เพื่อประสิทธิภาพอันสูงสุดในการเรียนของนักเรียน

อดัมส์ และ ดิกกี (Adams and Dickey, 1983) ได้กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาเป็นการบริการที่เกี่ยวกับการสอนและการปรับปรุงการสอนให้ดีขึ้น การนิเทศการศึกษา คือ การสร้างสรรค์ และการให้อิสระเสรีแก่ครูในการปฏิบัติงาน โดยมีการวางแผนไว้อย่างดีในการปรับปรุงการสอน

สเปียร์ (Spear, 1967) ได้กล่าวว่า การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดการปรับปรุงกระบวนการสอนของครู โดยการทำงานร่วมกับบุคลากรที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้

ความหมายของการนิเทศการศึกษาที่ได้ประมวลจากแนวความคิดของนักการศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหลาย พอสรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษา คือ กระบวนการดำเนินงานที่เกิดจากความร่วมมือของบุคลากรทางการศึกษาในการที่จะช่วยให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ

ความจำเป็นของการนิเทศการศึกษา

โดยทั่วไปแล้วบุคลากรที่เข้ามาสู่ระบบการศึกษานั้นย่อมเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ได้รับการศึกษามาจากสถาบันการศึกษา ยังมีความจำเป็นอีกหรือไม่ที่จะมีการนิเทศบุคลากรทางการศึกษาเหล่านั้น นักการศึกษาหลายท่านได้เสนอแนวความคิด ไว้ดังนี้

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (2530) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการนิเทศการศึกษา ไว้ดังนี้

1. กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เมื่อสังคมเปลี่ยนไป การศึกษาจึงต้องเปลี่ยนไปให้สอดคล้องด้วย
2. การแบ่งงานหน้าที่ของส่วนราชการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาต้องมีองค์ประกอบของงาน 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหารและธุรการ กับฝ่ายศึกษานิเทศก์ซึ่งมีหน้าที่นิเทศให้บุคลากรปฏิบัติหน้าที่ให้ได้ผลดียิ่งขึ้น
3. การแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ในเรื่องการเรียนการสอนจะต้องมีศึกษานิเทศก์ให้คำแนะนำโดยจะต้องคัดเลือกจากผู้มีความรู้ ความสามารถ ความประพฤติดีและมีประสบการณ์อันยาวนาน
4. มาตรฐานการศึกษา ศึกษานิเทศก์จะต้องเป็นผู้ทำหน้าที่นิเทศการศึกษาอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นการรักษามาตรฐานการศึกษาของประเทศ

ชาญชัย อาจันสมจาร (2533) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการนิเทศการศึกษาไว้ว่า

1. การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นในการให้บริการทางวิชาการ การศึกษาเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อนยุ่งยากเพราะเกี่ยวข้องกับบุคคล การนิเทศการศึกษาเป็นการให้บริการแก่ครูจำนวนมากที่มีความสามารถต่าง ๆ กัน อีกประการหนึ่งการศึกษาได้ขยายตัวไปอย่างมาก ดังนั้น ต้องอาศัยความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
2. การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อความเจริญงอกงามของครู แม้ว่าครูจะได้รับการฝึกฝนมาแล้วเป็นอย่างดีก็ตาม แต่ครูต้องปรับปรุงการสอนอยู่เสมอในขณะที่ทำงานในสถานการณืจริง
3. การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อการช่วยเหลือครูในการเตรียมการสอน เนื่องจากครูต้องปฏิบัติงานในกิจกรรมต่าง ๆ กัน และต้องเผชิญกับภาระงานที่ค่อนข้างหนัก ครูจึงไม่อาจใช้เวลาได้มากเพียงพอต่อการเตรียมการสอน การนิเทศการศึกษาจึงสามารถลดภาระของครูได้
4. การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อการทำให้ครูเป็นบุคคลที่ทันสมัยอยู่เสมอ จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีอยู่เสมอทำให้เกิดการพัฒนาทางการศึกษาทั้งทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ ข้อแนะนำที่ได้จากการวิเคราะห์และจากการอภิปราย จากการค้นพบในงานวิจัยต่าง ๆ มีความจำเป็นต่อการพัฒนาดังกล่าว การนิเทศการศึกษาสามารถให้บริการได้
5. การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อภาวะผู้นำทางวิชาชีพแบบประชาธิปไตย การนิเทศการศึกษาสามารถที่จะให้ประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังสามารถรวมพลังของคนที่อยู่ในกระบวนการทางการศึกษาด้วย

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อการจัดการศึกษาเป็นอย่งยิ่ง การนิเทศการศึกษาเป็นการช่วยบริการ ช่วยเหลือดูแล ให้ครูได้มีความรู้ความสามารถที่ทันสมัยตาม ความเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพการณ์ต่าง ๆ ในวงการศึกษา ซึ่งจะช่วยรักษามาตรฐานการ ศึกษาให้เท่าเทียมกัน

แนวคิดเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529) ได้กล่าวถึง แนวคิดเกี่ยวกับการ นิเทศการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ดังนี้

ความหมายของการนิเทศการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

การนิเทศการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา หมายถึง การให้คำแนะนำ ให้ความช่วย เหลือ การจัดกิจกรรมส่งเสริม การจัดปัจจัยสนับสนุนและการช่วยประสานงานเพื่อให้ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนระดับก่อนประถมศึกษา สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนได้บรรลุ จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา

จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาระดับก่อนศึกษามี 2 ประการ คือ ประการแรกเพื่อการบรรลุจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา และประการที่สอง เพื่อพัฒนาให้ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนเกิดเจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนการสอนและมีความคิด ที่จะปรับปรุงงานและพัฒนาตนเองให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

รูปแบบการนิเทศการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

การนิเทศการศึกษาระดับก่อนศึกษามี 2 รูปแบบ คือ การนิเทศจากภายนอกและการนิเทศภายในโรงเรียน

การนิเทศจากภายนอกนั้น มีผู้ปฏิบัติการอยู่ 2 สาย คือ

1. ศึกษาพิเศษ ได้แก่ ศึกษาพิเศษจังหวัด และศึกษาพิเศษอำเภอ
2. ศูนย์พัฒนาการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา มีผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดหรือครูที่ได้รับมอบหมายเป็นผู้ปฏิบัติการนิเทศ

ดังนั้น ผู้ปฏิบัติการนิเทศจึงมีบทบาทในการนิเทศที่แตกต่างกัน ดังนี้

1. ศึกษาพิเศษจังหวัด มีหน้าที่นิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา ศึกษาพิเศษจังหวัดจึงมีบทบาท ดังนี้

- 1) เป็นผู้ประสานงานการวางแผนการนิเทศการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา
- 2) ให้ความช่วยเหลือ คำแนะนำและความร่วมมือในกิจกรรมการนิเทศของศึกษาพิเศษอำเภอ และผู้นิเทศของศูนย์พัฒนาการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

3) ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

2. ศึกษาพิเศษอำเภอ มีหน้าที่ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาของโรงเรียนในอำเภอที่รับผิดชอบ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาในพื้นที่ที่รับผิดชอบ ศึกษาพิเศษอำเภอจึงมีบทบาท ดังนี้

- 1) จัดทำแผนการนิเทศการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาร่วมกับผู้นิเทศของศูนย์พัฒนาการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา
- 2) ปฏิบัติการนิเทศตามแผนนิเทศร่วมกับผู้นิเทศของศูนย์พัฒนาการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา
- 3) ติดตามการปฏิบัติงานของโรงเรียนเพื่อให้การนิเทศเกิดผลในทางปฏิบัติ และจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานเสนอสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด
- 4) ประเมินผลการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาในพื้นที่รับผิดชอบและจัดทำรายงานผลการประเมินเสนอสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด
- 5) ประเมินการปฏิบัติการนิเทศตามแผนนิเทศร่วมกับศึกษาพิเศษจังหวัด และศูนย์พัฒนาการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

3. ผู้นิเทศของศูนย์พัฒนาการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา มีหน้าที่นิเทศการจัดการเรียนการสอนระดับก่อนประถมศึกษาให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา มีบทบาทในการนิเทศ ดังนี้

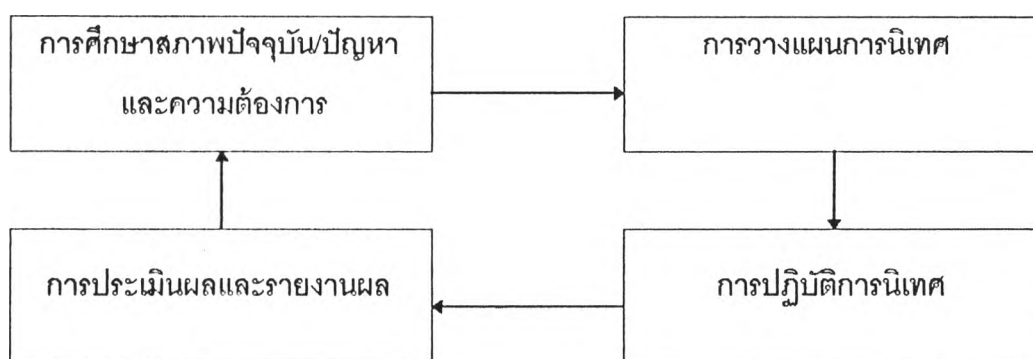
- 1) จัดทำแผนนิเทศการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาร่วมกับศึกษานิเทศก์อำเภอ
- 2) ปฏิบัติการนิเทศตามแผนนิเทศร่วมกับศึกษานิเทศก์อำเภอ
- 3) ประเมินผลการปฏิบัติการนิเทศร่วมกับศึกษานิเทศก์อำเภอ

ส่วนการนิเทศในโรงเรียนนั้น ผู้ปฏิบัติการนิเทศ คือ ผู้บริหารโรงเรียนหรือผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ หรือครูวิชาการที่ได้รับมอบหมายโดยมีงานที่ต้องนิเทศและมีจุดมุ่งหมายเช่นเดียวกับการนิเทศจากภายนอก

กระบวนการนิเทศการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

กระบวนการนิเทศการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก

4 ประการ คือ

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการเป็นการศึกษาเพื่อหาความจำเป็นในการนิเทศ ผลจากการศึกษาสภาพปัจจุบันจะสามารถกำหนดปัญหาหรือความต้องการการนิเทศ ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) ประมวลภาระกิจของโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา
- 2) กำหนดประเภทและขอบข่ายของงานที่ต้องการดำเนินการในแต่ละภารกิจ
- 3) กำหนดระดับความคาดหวังหรือจุดสุดท้ายที่แสดงถึงระดับสัมฤทธิ์ผลที่พึงประสงค์
- 4) กำหนดสภาพป่งชี้สัมฤทธิ์ผล
- 5) กำหนดปัญหา/ความต้องการ

2. การวางแผนการนิเทศ จากการศึกษาสภาพปัจจุบันจะทำให้ทราบว่า การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาของจังหวัดนั้น สัมฤทธิ์ผลตามจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาหรือไม่ มีปัญหาอะไรที่จะต้องแก้ไข พิจารณาว่าจะให้ความช่วยเหลือหรือให้คำแนะนำหรือจัดกิจกรรมเสริมอย่างไรจึงจะช่วยให้โรงเรียนแก้ปัญหาได้ การวางแผนการนิเทศมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) ประมวลปัญหา/ความต้องการ
- 2) กำหนดเรื่องที่จะนิเทศ
- 3) กำหนดกิจกรรมการนิเทศ
- 4) จัดทำโครงการ/แผนนิเทศ

3. การปฏิบัติการนิเทศ เป็นขั้นตอนการดำเนินงานตามโครงการ/แผนนิเทศที่จัดทำขึ้นในการปฏิบัติการนิเทศมีสิ่งที่จะต้องดำเนินการ ดังนี้

1) การประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องก่อนเริ่มดำเนินงานโครงการ เพื่อชี้แจงโครงการและมอบหมายงาน

- 2) จัดให้มีรายงานความก้าวหน้าในการนิเทศ
- 3) จัดให้มีการประชุมทบทวนการปฏิบัติงาน เพื่อแก้ไขปัญหหรือปรับปรุงวิธีการ
- 4) จัดให้มีการประชุมเพื่อสรุปผลการนิเทศ

4. การประเมินผลและรายงานผล การประเมินที่ควรจะต้องจัดทำมี 2 ประการ คือ

1) การประเมินผลการปฏิบัติงานตามโครงการนิเทศแต่ละโครงการ ผู้รับผิดชอบในการประเมิน คือ ผู้รับผิดชอบโครงการ เป็นการประเมินผลเพื่อตรวจสอบการปฏิบัติงานว่าได้ผลตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่

2) การประเมินผลแผนการนิเทศ เป็นการประเมินผลสรุปรวมการปฏิบัติงานตามแผนการนิเทศทั้งหมดว่า สามารถแก้ปัญหาหรือช่วยเหลือให้โรงเรียนได้แก้ปัญหาได้ตามที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินทั้ง 2 ลักษณะนี้ เมื่อประเมินผลเรียบร้อยแล้วควรจัดทำรายงานเสนอสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

กิจกรรมการนิเทศการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

ผู้นิเทศเป็นผู้ที่ต้องทำงานร่วมกับครู ให้คำแนะนำ ให้ความช่วยเหลือครูในการปรับปรุงการสอน การจัดการนิเทศการศึกษานั้นมีกิจกรรมหลายประเภทที่สามารถนำมาใช้ให้เกิด

ประโยชน์กับงานนิเทศได้ ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529) ได้เสนอแนะกิจกรรมการนิเทศการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ไว้ดังนี้

1. การปฐมนิเทศ เป็นการประชุมครั้งแรกเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ ให้ความรู้ความเข้าใจในกิจกรรมที่จะต้องปฏิบัติต่อไป การปฐมนิเทศนี้ควรจะได้ทำการปฐมนิเทศบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งได้แก่

1) ผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งจะเป็นผู้รับนโยบายไปปฏิบัติและให้ความสะดวกแก่บุคลากรอื่น ให้มีความรู้และความเข้าใจในเรื่องการจัดการเรียนการสอนระดับก่อนประถมศึกษา หรือโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเด็กในระดับนี้อย่างแท้จริง ผู้บริหารเป็นผู้ที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้งานเป็นผลสำเร็จ

2) ครูผู้สอน เพื่อให้ครูผู้สอนเข้าใจ เห็นความสำคัญและมีทัศนคติที่ดีต่อการจัดการเรียนการสอนระดับก่อนประถมศึกษา

2. การประชุมกลุ่ม การประชุมกลุ่มอาจจัดเป็นกลุ่มย่อย หรือจัดเป็นการประชุมกลุ่มใหญ่ เช่น ประชุมในระดับโรงเรียน ระดับจังหวัด ระดับเขตการศึกษา ระยะเวลาการจัดอาจมากน้อยต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ เพื่อหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แก้ปัญหา ให้ข้อเสนอแนะ ให้ความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนแลกเปลี่ยนผลงานต่าง ๆ เกี่ยวกับงานที่กำลังจะทำ กระทำแล้วหรือให้ความรู้เพิ่มเติม

การประชุมนี้จัดเป็นวิธีการปรับปรุงการเรียนการสอนที่ได้ผลวิธีหนึ่ง หลักสำคัญในการจัดประชุม มีดังนี้

- 1) การประชุมควรมีความมุ่งหมายแน่นอน และเป็นที่ยอมรับในหมู่สมาชิก
- 2) ควรได้วางแผนการประชุมไว้เป็นอย่างดีทั้งในเนื้อหาและวิธีการ
- 3) ควรสร้างเจตคติที่ดีในเรื่องคุณค่าที่จะได้รับจากการประชุม
- 4) เรื่องที่ประชุมควรเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับโครงการหรือการเรียนการสอนที่ปฏิบัติอยู่
- 5) ควรมีผู้นำการประชุมที่ดี และเหมาะสม
- 6) เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมมีส่วนร่วมในการให้ความคิดเห็นด้วย
- 7) ควรมีการสรุปและวางแผนที่จะปฏิบัติต่อไป
- 8) มีการติดตามผลจากการประชุมด้วย

3. การอบรมสัมมนา เป็นส่วนหนึ่งของการนิเทศการเรียนการสอนและนิยมจัดกันมากเมื่อมีปัญหาในทางปฏิบัติ หรือต้องการจะเน้นเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษ เช่น พัฒนาการของเด็กระดับก่อนประถมศึกษา การสร้างสื่อการสอน ฯลฯ การอบรมสัมมนาไม่ได้มุ่งแต่เพียงให้ครูมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานเท่านั้น การอบรมยังมุ่งสร้างความสัมพันธ์อันดีให้แก่ครูด้วย นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ครูมีความกระตือรือร้นในการทำงานและแสวงหาความก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป

4. การประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นวิธีการฝึกอบรมระหว่างทำงานที่ดีที่สุดแบบหนึ่ง โดยที่ผู้เข้าประชุมได้ลงมือปฏิบัติงานแก้ปัญหาหรือศึกษาด้วยกันเป็นกลุ่มย่อย แทนการนั่งฟังแต่เพียงอย่างเดียว เช่น การจัดทำอุปกรณ์การสอน การจัดทำแผนการสอนของโรงเรียน และการสัมมนาทางวิชาการเพื่อหาแนวทางปรับปรุงการเรียนการสอน เป็นต้น ผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการจะได้เป็นผลงานหรือคำตอบเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ โดยที่สมาชิกได้มีส่วนร่วมด้วย และอาจขอความร่วมมือจากผู้ทรงคุณวุฒิเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำและเป็นวิทยากรให้

5. การพบปะสนทนา เป็นการนิเทศรายบุคคลอย่างหนึ่ง มีจุดประสงค์ คือ

- 1) สำรวจความต้องการของครู
- 2) กระตุ้นให้ครูปรับปรุงการสอน
- 3) แนะนำครู
- 4) ศึกษาปัญหาของครู
- 5) ประเมินผลการสอนของครู

การพบปะกันระหว่างครูกับผู้นิเทศเป็นวิธีการสำคัญที่ให้โอกาสผู้นิเทศได้ทำงานเป็นรายบุคคลกับครูในเรื่องปัญหาทางวิชาการของแต่ละคน การแนะนำเป็นรายบุคคลนี้จะได้ผลมาก ถ้าหากใช้ถูกวิธี ความสำเร็จของการช่วยเหลือกันนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง

6. การสังเกตการสอน ในการไปสังเกตการสอนของครูในห้องเรียนนั้น ผู้นิเทศควรได้ทำความเข้าใจกับครูก่อนในเรื่องจุดประสงค์ของการไปสังเกต กำหนดเวลาและวางแผนการสอนร่วมกับครู เพื่อให้ครูเกิดความมั่นใจ ทั้งนี้เพื่อสร้างเจตคติที่ดีในการนิเทศให้แก่ครู และผู้นิเทศเองก็จะต้องคำนึงถึงมารยาทและข้อควรปฏิบัติในการไปสังเกตชั้นเรียนก่อน คือ

- 1) ไปตรงตามเวลาที่นัดหมายไว้
- 2) ทักทายครูอย่างเจียม ๆ และเข้าไปนั่งในที่ที่สามารถสังเกตทั้งครูและนักเรียนได้อย่างชัดเจน ไม่นั่งในที่ที่จะก่อให้เกิดความสนใจเป็นพิเศษ
- 3) ไม่ทำให้ทั้งครูและนักเรียนมีภาวะตึงเครียด
- 4) กำหนดวิธีรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตไว้ล่วงหน้า และลงมือสังเกตและบันทึกข้อมูลไว้โดยอาจใช้ข้อมูลจากการนิเทศครั้งก่อน ๆ ประกอบการพิจารณาด้วย
- 5) ถ้าครูไม่เชิญไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการสอนของครูยกเว้นจะเป็นประโยชน์อย่างมากหรือจำเป็นจริง ๆ
- 6) เมื่อจะออกจากชั้นเรียน ควรออกไปเจียม ๆ ไม่ทำให้เป็นที่สนใจ

7) พบปะครูเมื่อจบการสอนแล้ว ให้กำลังใจครูเมื่อพบข้อดีต่าง ๆ ที่ครูปฏิบัติ ถ้ามถึงสิ่งที่ครูคิดว่าเป็นปัญหาในการสอนแล้วจึงอธิบายชี้แจงสิ่งที่ผู้นิเทศเห็นว่าควรต้องปรับปรุง สิ่งสำคัญที่สุด คือ ให้ครูมีความรู้สึกว่สิ่งที่ตนปฏิบัติอยู่นั้นดีแล้ว แต่ถ้าได้ปรับปรุงแก้ไขในบางจุดก็จะทำให้การสอนของตนนั้นสมบูรณ์ที่สุด ผู้นิเทศมีหน้าที่ให้กำลังใจมิใช่ผู้จับผิด ควรให้คำแนะนำหรือข้อเสนอแนะแก่ครูด้วย

7. การจัดสัทธิการสอบ การให้ครูได้มีโอกาสสังเกตการสอนของครูในโรงเรียนอื่น หรือการไปสังเกตการสอนของครูชั้นอื่น จะทำให้ครูได้เห็นและเรียนรู้วิธีสอน การใช้อุปกรณ์และกระบวนการที่ดีของผู้อื่นเพื่อจะได้นำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับตน ในการพาครูไปดูการสัทธิการสอบนี้ ผู้นิเทศควรพาครูไปสังเกตการสอนในห้องเรียนจริงและเตรียมผู้สังเกตให้มีความรู้ความเข้าใจที่แท้จริงต่อการสัทธิว่า ไม่ต้องการให้คนคอยจับผิดผู้สัทธิ แต่ให้สังเกตสิ่งที่ถูกที่ควร เพื่อนำไปปรับปรุงการสอนให้ดีขึ้นและให้บันทึกการสังเกตการสัทธิเพื่อนำข้อมูลไปใช้ต่อไป

8. การศึกษานอกสถานที่ ผู้นิเทศอาจจัดให้ครูมีประสบการณ์ในการไปศึกษานอกสถานที่ เพื่อให้เห็นวิธีการจัดการเรียนการสอนเด็กระดับก่อนประถมศึกษา หรือโรงเรียนที่มีชั้นอนุบาลที่มีผลงานดีเด่นและเป็นที่ยอมรับทั่วไปเพื่อกระตุ้นให้ครูมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

9. การบรรยายหรือปาฐกถา คือ การเชิญบุคคลที่เป็นผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญมาบรรยายพิเศษเป็นครั้งคราว หรือเรื่องที่น่าสนใจส่วนใหญ่สนใจ เช่น วิธีการสอน การจัดกิจกรรม การทำสื่อการสอน ฯลฯ

10. การแจกเอกสาร การจัดทำเอกสารเป็นประโยชน์แก่ครูผู้สอน และช่วยครูผู้สอนได้มากสามารถใช้เป็นคู่มือการสอน นอกจากนี้ยังเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในด้านการศึกษาก็ด้วย

จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการนิเทศการสอนนั้น เพื่อที่จะช่วยปรับปรุงการเรียนการสอนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ โดยผู้นิเทศจะทำงานร่วมกับครูในเรื่องเกี่ยวกับ เนื้อหา วิธีสอน วัสดุ-อุปกรณ์ การวัดผล ตลอดจนปัญหาการเรียนการสอนต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาตามที่ต้องการ วิธีการในการนิเทศเพื่อช่วยเหลือครูหรือผู้ปกครองควรจัดตามโอกาสและความเหมาะสมโดยใช้กิจกรรมต่างๆ เช่น การประชุมเพื่อนิเทศครูหรือผู้ปกครอง การอบรมสัมมนา การประชุมเชิงปฏิบัติการ การพบปะสนทนา การสังเกตการสอน การสัทธิการสอบ การศึกษานอกสถานที่ การบรรยายหรือปาฐกถา การสร้างแบบเรียนหรือเอกสารประกอบการเรียน คู่มือครู ชุดการสอน เป็นต้น กิจกรรมที่สำคัญและสามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างได้ผล คือ การประชุมกลุ่ม การพบปะสนทนาและการสังเกตการสอน สรุปว่า การนิเทศการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาจึงมีความ

จำเป็นมาก เพราะจะทำให้ครูเป็นบุคคลที่ทันสมัยอยู่เสมอทั้งทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ และเพื่อช่วยเหลือแนะนำครูให้ปรับปรุงการจัดกิจกรรม สื่อการเรียนการสอน การจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่ถูกต้องและเหมาะสมให้กับเด็ก

การจัดแหล่งวิชาการ

โรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัดโดยทั่วไป มีความพร้อมในด้านสื่อวัสดุ-อุปกรณ์เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนระดับก่อนประถมศึกษาเป็นอย่างดี เมื่อสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นศูนย์พัฒนาการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา จึงสามารถดำเนินการได้ ซึ่งหลักการดำเนินงานจัดแหล่งวิชาการนั้นก็อาศัยหลักการเดียวกับการจัดศูนย์สื่อการสอนของโรงเรียนโดยทั่วไปนั่นเอง

รูปแบบของการให้บริการสื่อการสอน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการให้บริการสื่อการสอน ไว้ว่า การจัดบริการสื่อการสอนในโรงเรียนโดยทั่วไปทำกันหลายแบบในลักษณะต่าง ๆ กัน 4 ลักษณะ คือ

1. **จัดแบบกระจาย** การจัดสื่อการสอนในลักษณะนี้จะไม่มีการรวมวัสดุและสื่อการสอนเป็นกิจลักษณะและไม่มีผู้ชำนาญงานเฉพาะในด้านนี้ดำเนินงานในโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนหรือบุคคลที่ได้รับมอบหมายจะเป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำช่วยเหลือทั่ว ๆ ไปเท่านั้น ส่วนวัสดุและสื่อการสอนโดยทั่วไปจะอยู่ที่ครูแต่ละคน
2. **จัดแบบห้องสมุดอย่างเดียว** การจัดบริการสื่อการสอนในลักษณะนี้ โรงเรียนจะจัดให้มีการบริการเฉพาะสิ่งพิมพ์โดยจัดทำเป็นห้องสมุด มีครูบรรณารักษ์คอยให้ความช่วยเหลือบริการ ส่วนวัสดุและสื่อการสอนประเภทโสตทัศนวัสดุ ครูแต่ละคนจัดดำเนินการเอง
3. **จัดแบบศูนย์รวมเฉพาะอย่าง** การจัดบริการในลักษณะนี้โรงเรียนจะจัดให้มีศูนย์สื่อการสอน 2 ประเภท คือ มีห้องสมุดให้บริการด้านหนังสือสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และมีศูนย์รวมวัสดุอุปกรณ์การสอนประเภทโสตทัศนวัสดุแยกออกต่างหาก โดยจัดให้ครูบางคนหรือมีคณะกรรมการดำเนินงานให้บริการ โดยเจ้าหน้าที่หรือครูคนนั้นทำงานแบบไม่เต็มเวลา

4. จัดแบบศูนย์บริการสื่อการสอนสมบูรณ์ การจัดบริการสื่อการสอนสอนในโรงเรียน ลักษณะนี้ หนังสือสิ่งพิมพ์และอุปกรณ์โสตทัศนวัสดุทั้งหลายจะจัดรวบรวมไว้ที่ศูนย์บริการอันเดียวกัน โดยเน้นการนำเอาเทคโนโลยีทางการสอนเข้ามาใช้ ทั้งนี้โดยจัดให้มีผู้ชำนาญงานเฉพาะสาขามา ดำเนินงานให้บริการ

ลักษณะของการจัดบริการสื่อการสอนในรูปแบบต่าง ๆ ทั้ง 4 แบบที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่ามีทั้ง ข้อดีและข้อเสียด้วยกันทั้งนั้น ซึ่งในเรื่องนี้จะต้องพิจารณาองค์ประกอบอื่น ๆ ช่วยในการตัดสินใจจัด ดำเนินการให้บริการสื่อการสอนดังกล่าวด้วย เช่น ขนาดของโรงเรียน จำนวนครูและนักเรียน สถานที่ ฐานะทางการเงินของโรงเรียน การสนับสนุนของผู้บริหารและผู้ปกครอง ฯลฯ ซึ่งการจัดให้บริการสื่อ การสอนนั้นไม่ว่าจะจัดแบบใด ควรเน้นในเรื่องการประหยัดและให้ประโยชน์มากที่สุด

ประโยชน์ของศูนย์บริการสื่อการสอน

ศูนย์บริการสื่อการสอนในโรงเรียนให้ประโยชน์แก่ครูและนักเรียน ดังนี้

1. เป็นแหล่งค้นคว้าหาคำตอบของปัญหาต่าง ๆ
2. เป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม เพิ่มพูนประสบการณ์
3. เป็นที่ทำงาน ศึกษา ค้นคว้า และเขียนรายงานของนักเรียน
4. ช่วยฝึกให้นักเรียนทำงานอย่างเป็นระบบ
5. เป็นสถานที่พักผ่อน หาความสนุกสนานและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
6. ใช้เป็นที่ประชุม สนทนาและปรึกษาหารือ
7. เป็นสถานที่เตรียมการสอนของครู

จะเห็นได้ว่า ศูนย์สื่อการสอนมีประโยชน์ในลักษณะเดียวกับแหล่งวิชาการ ของศูนย์พัฒนา การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ซึ่งอาจมีประโยชน์เพิ่มขึ้น คือ เป็นตัวอย่างในการจัดการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษาให้กับครูผู้สอนชั้นอนุบาลในโรงเรียนอื่น ๆ ด้วย

หน้าที่ของศูนย์บริการสื่อการสอน

ในเรื่องการจัดให้บริการของศูนย์บริการสื่อการสอนนี้ โรงเรียนควรให้การสนับสนุนเต็มที่ ทั้งนี้ เพื่อให้ศูนย์บริการสื่อการสอนได้ดำเนินการให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนได้อย่างเต็มความ

สามารถ ดังนั้น เพื่อให้การจัดบริการดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ศูนย์บริการสื่อการสอนควรจัดให้มีการบริการในลักษณะ ต่อไปนี้

1. จัดให้ครูและผู้ชำนาญด้านสื่อการสอนวางแผนและกำหนดจุดมุ่งหมายร่วมกัน ทั้งนี้ เพื่อให้ศูนย์ได้สนองความต้องการสื่อการเรียนการสอนได้อย่างเต็มที่
2. ผู้ดำเนินงานศูนย์บริการสื่อการสอนควรทำงานใกล้ชิดกับครูในหมวดวิชาต่าง ๆ มีการประสานงานกันอยู่เสมอ เพื่อการจัดหา จัดทำสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นแบบเรียน หนังสือ เอกสารและโสตทัศนวัสดุอื่น ๆ ก็ตาม
3. ในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์เพื่อช่วยในการเรียนการสอน ไม่ว่าจะเป็นการเรียนเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล ผู้ดำเนินงานศูนย์บริการควรร่วมมือกับทุกฝ่าย ติดต่อสอบถามและมีการประเมินผลการให้บริการสื่อการสอนด้วย
4. จัดให้มีตารางการใช้สื่อหรือวัสดุที่มีจำนวนจำกัด เพื่อให้ทุกคนได้มีโอกาสใช้
5. ผู้ดำเนินงานต้องเป็นที่ปรึกษาและให้คำแนะนำแก่ครูและนักเรียนผู้ใช้บริการ
6. การผลิตสื่อการสอนควรให้สอดคล้องกับความต้องการของครูและหลักสูตร
7. แหล่งความรู้ที่อาจหาได้จากการจัดศึกษาออกสถานที่ วิทยากร รายการวิทยุและโทรทัศน์ที่เป็นประโยชน์ ผู้จัดดำเนินงานของศูนย์บริการสื่อการสอนควรจัดทำรายการสื่อไว้เพื่อเป็นการแนะนำแก่ผู้ใช้บริการ
8. จัดให้มีเจ้าหน้าที่คอยให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ใช้บริการในด้านกาให้บริการบางอย่างที่ผู้ใช้บริการไม่สามารถทำได้ เช่น ภาพยนตร์ ฟิล์มสตริป เป็นต้น
9. ควรมีการประเมินผลการให้บริการอยู่เสมอ

การผลิตสื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้การจัดการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ การผลิตสื่อการเรียนการสอนจึงจำเป็นต้องผลิตอย่างมีระบบเพื่อจะได้สื่อการเรียนการสอนที่ดี

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531) ได้กำหนดแนวทางในการผลิตสื่อการเรียนการสอนไว้ ดังนี้

1. การสำรวจสภาพความต้องการ ขั้นตอนนี้จะช่วยให้การผลิตสื่อได้ตรงกับความต้องการและการนำไปใช้ แนวทางในการสำรวจสภาพความต้องการ มีดังนี้

- 1) วิเคราะห์จากหลักสูตร คู่มือครูและแผนการสอน
- 2) สำรวจความต้องการของครู
- 3) สำรวจสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่
- 4) สำรวจทรัพยากรที่เอื้อต่อการผลิต

2. การวิเคราะห์และคัดเลือก เป็นขั้นตอนที่ต้องใช้หลักความสำคัญ ความจำเป็น อัตราความต้องการเป็นแนวทางในการพิจารณาแล้วจัดลำดับความสำคัญในการเลือกสื่อที่ต้องผลิตก่อน

3. การวางแผนในการผลิตสื่อ ขั้นตอนนี้มีความสำคัญควรปฏิบัติ ดังนี้

- 1) กำหนดจุดมุ่งหมายของการดำเนินการผลิตสื่อให้ชัดเจน
- 2) กำหนดแนวทางปฏิบัติ เป็นการกำหนดรูปแบบและขอบข่ายของงานที่จะต้องทำ
- 3) กำหนดมาตรฐานของงาน เป็นการสร้างมาตรฐานในการทำงานโดยต้องคำนึงถึงคุณภาพ ปริมาณ ค่าใช้จ่ายและเวลา

4. การผลิตสื่อต้นแบบ เป็นการดำเนินการตามแผนที่วางไว้ และต้องคำนึงถึงความพร้อมในการดำเนินงานในทุกด้าน

5. การทดลองใช้ เป็นการทดสอบคุณสมบัติของสื่อที่ผลิตขึ้น โดยการนำไปทดลองใช้จริงหลาย ๆ ครั้ง และรวบรวมผลการประเมินมาวิเคราะห์หาข้อดีและข้อเสีย

6. การปรับปรุงแก้ไข นำผลที่ได้จากการทดลองใช้สื่อที่ผลิตขึ้นมาปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ไม่ดี เพื่อให้สื่อนั้นสามารถนำไปใช้ได้ประสิทธิภาพมากที่สุด

7. การผลิตเพื่อนำไปใช้จริง หลังจากการปรับปรุงแก้ไขจนเรียบร้อยตามความต้องการแล้ว จึงดำเนินการผลิตเพื่อนำไปใช้จริง โดยควรคำนึงถึงจำนวน วัสดุ-อุปกรณ์ เครื่องมือที่ใช้งบประมาณ สถานที่และบุคลากรที่ร่วมผลิตด้วย

ถ้าคุณยี่สื่อการเรียนการสอนใดสามารถดำเนินการผลิตสื่อตามขั้นตอนต่าง ๆ ดังกล่าวได้ ก็จะช่วยให้อาจารย์สามารถผลิตสื่อได้ตรงตามวัตถุประสงค์และความต้องการในการใช้สื่อ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการจัดการเรียนการสอน

การดำเนินงานของศูนย์วิชาการและสื่อการสอน

การดำเนินงานของศูนย์วิชาการและสื่อการสอน จะสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้ บุคลากรมีส่วนสำคัญที่จะช่วยผลักดันงานให้บรรลุเป้าหมาย ยิ่งบุคลากรมีความรู้ความสามารถเพียงใด ความสำเร็จก็จะยิ่งเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น บุคลากรของศูนย์วิชาการและสื่อการสอนควรประกอบด้วยฝ่ายต่าง ๆ ดังนี้

1. ฝ่ายบริหาร มีหัวหน้าศูนย์หรือผู้อำนวยการศูนย์รับผิดชอบ
2. ฝ่ายบริการ ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่พัสดุ ใสตทัศนศึกษา และเจ้าหน้าที่บริการสื่อ
3. ฝ่ายผลิต ประกอบด้วยช่างเทคนิค ช่างวาดเขียน ช่างภาพ ฯลฯ

นอกจากนี้ยังต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้บริหารโรงเรียน ครูอาจารย์ที่ทำการสอน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องอีกด้วย

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531) ได้กล่าวว่า ศูนย์บริการสื่อการสอนควรมีสถานะเทียบเท่าหมวดวิชาในโรงเรียนโดยทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือ ร่วมมือกับครูในการนำเทคโนโลยีทางการสอนมาใช้จัดสถานการณ์การเรียนการสอน อันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนให้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ศูนย์สื่อหรือศูนย์วิชาการทางการศึกษาได้ก็ตาม ในการดำเนินงานนั้นควรมีบุคลากรทำหน้าที่ประจำเพื่อให้การดำเนินงานของศูนย์เป็นอย่างมีประสิทธิภาพ

หน้าที่ของหัวหน้าศูนย์หรือผู้อำนวยการศูนย์

หัวหน้าศูนย์หรือผู้อำนวยการศูนย์ ควรมีหน้าที่ ดังนี้

1. เป็นผู้บริหารงานและควบคุมบุคลากรทุกฝ่าย
2. ให้คำแนะนำและกำหนดนโยบายในการบริหารงาน
3. วางโครงการระยะยาวเกี่ยวกับการจัดหาวัสดุ-อุปกรณ์ เครื่องมือให้แก่ศูนย์
4. วางแผนการใช้ตลอดจนการผลิตสื่อต่าง ๆ
5. เป็นผู้บรมครูอาจารย์ในโรงเรียนเกี่ยวกับการผลิตสื่อ
6. จัดการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ ในโรงเรียน

7. ศึกษาปัญหา หาแนวทางแก้ไข และปรับปรุงแก้ไขงานที่รับผิดชอบ
8. จัดทำงบประมาณและจัดหาทุน
9. จัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ภายในศูนย์
10. จัดนิทรรศการและทดลองเกี่ยวกับสื่อการสอน ตลอดจนเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทางด้านการผลิตสื่อแก่ครูอาจารย์ในสถานศึกษา
11. จัดหาบุคลากรประจำศูนย์

หน้าที่ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริการและฝ่ายผลิต

บุคลากรอีกส่วนหนึ่ง คือ เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริการและฝ่ายผลิต ได้แก่

1. เจ้าหน้าที่โสตทัศนอุปกรณ์ ควรจะมีความรู้ในด้านเทคนิค สามารถตรวจสอบสื่ออุปกรณ์ต่าง ๆ และทำหน้าที่ในการดูแลรักษา และจัดเก็บสื่ออย่างถูกวิธี สามารถนำออกมาให้บริการได้ทันที
2. เสมียนพนักงาน ควรมีความสามารถในการพิมพ์ดีดได้อย่างดี มีหน้าที่ในการร่างและพิมพ์หนังสือโต้ตอบ ทำทะเบียนพัสดุ ครุภัณฑ์ และควรมีความรู้ทางวิชาบรรณารักษ์พอสมควร
3. ช่างเขียน มีหน้าที่ผลิตและจัดแสดงวัสดุกราฟฟิคตามความต้องการของครูอาจารย์
4. ช่างภาพ มีหน้าที่ผลิตอุปกรณ์ประเภทภาพถ่าย สไลด์ ภาพโปร่งใส ภาพยนตร์
5. ช่างเสียง มีหน้าที่ในการบริการด้านบันทึกเสียง ติดตั้งระบบกระจายเสียง

การดำเนินงานของศูนย์วิชาการและสื่อการสอน จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายซึ่งทำงานร่วมกัน การจัดแหล่งวิชาการของศูนย์จึงจะดำเนินไปได้ด้วยดี

การวิจัยทางการศึกษา

ปัจจุบันเราได้นำความรู้จากการวิจัยการศึกษา มาเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงขึ้น เพราะผลการวิจัยจะช่วยให้นักการศึกษาสามารถจัดสภาพแวดล้อมที่จะทำให้บรรยากาศของการเรียนการสอนดีขึ้น รวมทั้งทำให้นักเรียนมีผลการเรียนสูงขึ้นอีกด้วย ดังนั้น การวิจัยการศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญต่อการจัดการศึกษาเป็นอันมาก

ความหมายของการวิจัยการศึกษา

การวิจัยการศึกษาได้มีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

สารานุกรมการศึกษา (The Encyclopedia of Education, 1971) ให้ความหมายของการวิจัยการศึกษาไว้ว่า การวิจัยการศึกษา คือ การจัดการสืบค้นอย่างมีระบบเกี่ยวกับการศึกษา และผลผลิตที่ได้รับจากการศึกษา

สารานุกรมการวิจัยการศึกษา (Encyclopedia of Educational Research, 1969) ได้ให้ความหมายของการวิจัยการศึกษาว่า การวิจัยการศึกษา คือ กิจกรรมทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ทางด้านพัฒนาการและผลผลิตทางการศึกษา

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2530) ให้ความหมายของการวิจัยการศึกษาว่า การวิจัยการศึกษา เป็นการสืบค้นอย่างมีระบบเพื่อการค้นพบกฎ หรือข้อความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพฤติกรรมเพื่อใช้ในการทำนายและควบคุมปรากฏการณ์ต่าง ๆ ภายใต้สภาวะการณ์ทางการศึกษา

บุญเรียง ขจรศิลป์ (2533) กล่าวว่า การวิจัยการศึกษา หมายถึง กระบวนการเสาะแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เพื่อตอบปัญหาทางการศึกษาอย่างมีระบบและวัตถุประสงค์ที่แน่นอนโดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์

สงบ ลักษณะ (2533) ก็ได้ให้ความหมายของการวิจัยการศึกษาว่า การวิจัยการศึกษาเป็นการหาความรู้ใหม่ทางการศึกษาด้วยระเบียบวิธีที่มีเหตุผล เพื่อสนองความต้องการการคิดตัดสินใจของผู้บริหาร นักปฏิบัติการและนักวิชาการ จุดมุ่งหมายที่แท้จริงเป็นการมุ่งค้นหาและสะสมตัวความรู้ จึงจะเป็นเชิงทฤษฎี สมมุติฐาน เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมทางการศึกษา

จากความหมายที่ได้กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า การวิจัยการศึกษา หมายถึง การศึกษาหาความรู้ใหม่ ๆ ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ด้านพัฒนาการ และผลผลิตทางการศึกษาโดยใช้วิธีการศึกษาอย่างมีระบบระเบียบ มีเหตุผลซึ่งเป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อตอบคำถามทางการศึกษา และเป็นเครื่องตัดสินใจของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้วย

ความสำคัญของการวิจัยการศึกษา

การวิจัยทางการศึกษานั้น อนันต์ ศรีโสภา (2537) กล่าวว่า ผลจากการวิจัยจะช่วยให้ นักการศึกษาพิจารณาว่าจะจัดสภาพการเรียนการสอนอย่างไร จึงจะทำให้นักเรียนบรรลุผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้ ซึ่งจุดมุ่งหมายของการวิจัยทางการศึกษาก็เพื่อที่จะแสวงหาหลักหรือกฎเกณฑ์เกี่ยวกับพฤติกรรมของนักเรียนในการนำมาพยากรณ์และควบคุมภาวะการณ์ในการให้การศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการวิจัยว่า การวิจัยทางทฤษฎีจะให้ผลเป็นแนวทางปฏิบัติต่อไป และการวิจัยมี 2 ลักษณะ คือ

1. การวิจัยทางทฤษฎี เป็นการวิจัยบริสุทธิ์หรือมุ่งสะสมทฤษฎี
2. การวิจัยทางปฏิบัติ เป็นการวิจัยประยุกต์ซึ่งนำทฤษฎีการวิจัยไปปฏิบัติ มีหลายประเภท

ได้แก่

2.1 การวิจัยเพื่อพัฒนาทำเป็นโครงการ

2.2 การวิจัยในฐานะเป็นเครื่องมือเพื่อแก้ปัญหา

2.3 การวิจัยและกำหนดนโยบาย นโยบาย คือ แนวทางแก้ปัญหา การกำหนดนโยบาย โดยไม่มีการวิจัย ไม่มีสาเหตุของปัญหาย่อมเป็นแนวทางที่ฟังไม่ได้ การวิจัยในลักษณะนี้สอดคล้องกับความคิดเห็นของ อนันต์ ศรีโสภา (2537) ที่ว่า งานวิจัยทางการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนาการศึกษา โดยเฉพาะด้านการกำหนดนโยบาย การหาแนวทางแก้ปัญหา และการจัดแนวดำเนินการทางการศึกษาที่เหมาะสม นอกจากนี้ ญัฐภา สรรพศรี (2525) ได้กล่าวถึงความคิดเห็นของสิปันท์ เกตุทัต ที่ว่า บทบาทของการวิจัยการศึกษากว้างขวางพอเพียงที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้ โดยเฉพาะการนำผลการวิจัยไปเป็นพื้นฐานในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนการวางแผนนโยบายทางการศึกษา

2.4 การวิจัยและการกำหนดโครงการวิจัย เพื่อพัฒนาความเป็นไปได้เสียก่อนแล้วจึงกำหนดโครงการ ดำเนินการ และประเมินผลเมื่อเสร็จสิ้นสุดโครงการ เพื่อดูว่าการดำเนินงานบรรลุเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ เพียงใด หรือมีปัญหา อุปสรรคอย่างไรเมื่อเสร็จสิ้นสุดโครงการ

2.5 การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน

บุญเรียง ขจรศิลป์ (2533) ได้กล่าวถึงเหตุผลของการทำวิจัยการศึกษาว่า เพื่อที่จะนำผลจากการวิจัยทางการศึกษา ซึ่งนักวิจัยมักจะพบสิ่งใหม่ ๆ แปลก ๆ เช่น วิธีสอนใหม่ ๆ หรือการสร้างสื่อการสอนใหม่ ๆ มาใช้ปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ

นอกจาก ความสำคัญของการวิจัยการศึกษาที่ได้กล่าวมาแล้ว สงบ ลักษณะ (2533) ได้กล่าวถึงความสำคัญหรือบทบาทของการวิจัยอีกด้านหนึ่ง ในรูปแบบเพื่อสนับสนุนการใช้หลักสูตรว่า การศึกษาค้นคว้าแนวคิดของการดำเนินงานที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการใช้หลักสูตรเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก ซึ่งสิ่งที่ได้รับจากการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ การค้นหารูปแบบของการจัดบุคลากรให้เหมาะสมกับการบริหาร การนิเทศและการเรียนการสอน ค้นหาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดหา สร้างและใช้สื่อการเรียนให้ได้ผลสูงสุด การค้นหาเทคนิควิธีสอนที่มีประสิทธิผลโดยใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษา การค้นหารูปแบบของการฝึกอบรมและการนิเทศ การสร้างชุดการเรียนการสอนเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะอย่าง ปรับปรุงการทำงานของครู ฯลฯ และสิ่งที่ควรคำนึงถึงก็คือ การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานวิจัยให้สามารถนำผลการวิจัยมาใช้ในการดำเนินงานใช้หลักสูตรหรือปรับปรุงการศึกษาย่างจริงจัง โดยมีการปฏิบัติร่วมกับผู้ใช้หลักสูตร

ดังนั้น คุณค่าของการวิจัยทางการศึกษาก็คือ การทำให้นักการศึกษาพัฒนาถึงระดับสูง และคำนึงถึงความก้าวหน้าที่ปัจจุบันยังขาดอยู่ จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้พอสรุปได้ว่า การวิจัยมีความสำคัญและมีบทบาทต่อการศึกษาเป็นอย่างมาก และนับวันจะมีแนวโน้มของการทำวิจัยการศึกษาเพิ่มขึ้น ดังที่ ญัฐฎา สรรพศรี (2525) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวโน้มของการวิจัยการศึกษาในอนาคต พบว่า แนวโน้มที่สำคัญของการวิจัยการศึกษาในทศวรรษหน้า คือ

... การวิจัยการศึกษาจะมีบทบาทเพื่อพัฒนาหลักสูตร ซึ่งจะแทรกอยู่ในหน่วยงานทางการศึกษา เพื่อพัฒนาหน่วยงาน จะมีศูนย์ที่ทำหน้าที่รวบรวมข่าวสารและเผยแพร่งานวิจัยทางการศึกษา... เพื่อประโยชน์และเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้ผลงานวิจัย การทำวิจัยจะทำเป็นกลุ่มจากนักวิชาการสาขาต่าง ๆ จะมีการอบรมสัมมนาเกี่ยวกับงานวิจัยทางการศึกษาทั้งผู้ใช้ผลงานและผู้ทำวิจัย การพิจารณาความดีความชอบและเลื่อนตำแหน่งทางวิชาการจะใช้ผลงานวิจัยประกอบด้วย นักวิจัยมีการแลกเปลี่ยนความรู้อันมากขึ้น และจะมีการประยุกต์ใช้ผลงานวิจัยการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาทางการศึกษามากขึ้น...

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การวิจัยทางการศึกษานับวันจะมีความสำคัญมากขึ้นและมีแนวโน้มที่จะใช้ผลการวิจัยมาพัฒนาการศึกษามากขึ้นเพราะการวิจัยเป็นเครื่องมือที่มีเหตุผลมากที่สุดในการหาคำตอบ

การดำเนินการวิจัยทางการศึกษา

จากการที่การวิจัยทางการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญและมีบทบาทในการศึกษามากขึ้น ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาจึงต้องดำเนินการวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบของปัญหานั้น ๆ โดยทั่วไปการทำวิจัยประกอบด้วยขั้นตอนในการดำเนินการต่าง ๆ ดังที่ อนันต์ ศรีโสภาก (2537) ได้สรุปสาระสำคัญของ การดำเนินการวิจัยไว้ ดังนี้

1. การเลือกปัญหาที่จะทำวิจัย ในขั้นนี้ผู้วิจัยจะต้องทำความเข้าใจกับปัญหาที่เลือกมาทำการวิจัยให้ชัดเจน ดังที่ ไทศาล หวังพานิช (2530) ได้ให้เกณฑ์ในการเลือกปัญหาเพื่อการวิจัยว่า ต้องเป็นเรื่องที่ผู้วิจัยมีความสนใจ ตรงกับความสามารถของตน เหมาะสมกับงบประมาณ เป็นเรื่องที่มีคุณค่า ทันสมัยและต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ของปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ความร่วมมือของผู้ร่วมวิจัย นอกจากนี้ บุญเรียง ขจรศิลป์ (2533) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกปัญหาในการวิจัยว่า จุดอ่อนประการหนึ่งของการเลือกเรื่องตามความสนใจของผู้วิจัยเองนั้น บางครั้งผู้วิจัยก็สนใจเรื่องที่มีความสำคัญน้อย ซึ่งทำให้การนำผลการวิจัยไปใช้ได้น้อยไปด้วย

2. การวิเคราะห์ปัญหา หลังจากที่ได้กำหนดปัญหาที่จะทำการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยต้องศึกษา งานวิจัยและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะทำการวิจัย อนันต์ ศรีโสภาก (2537) ได้ให้ความเห็นว่า การศึกษามผลงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องนี้ จะเป็นพื้นฐานให้สามารถสร้างสมมุติฐานในปัญหาที่กำลังศึกษาให้ดีขึ้น และยังเป็นแนวทางให้ทราบว่าต้องเก็บข้อมูลอะไรบ้างและเก็บอย่างไร ในขั้นนี้ผู้วิจัยส่วนมากมักประสบปัญหา คือ ขาดแหล่งค้นคว้าโดยเฉพาะในหน่วยงานของตน

3. การวางแผนและการเลือกระเบียบวิธีวิจัย ขั้นนี้ผู้วิจัยจะต้องเลือกระเบียบวิธีวิจัยที่เหมาะสมที่จะศึกษา ปัญหาวิจัยบางเรื่องอาจต้องใช้วิธีวิจัยเชิงทดลอง บางเรื่องต้องใช้วิธีการวิจัยเชิงบรรยาย หรือบางเรื่องอาจใช้วิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ บุญเรียง ขจรศิลป์ (2533)

ได้กล่าวถึง รูปแบบของการศึกษาปัญหาว่ามี 4 รูปแบบ คือ

3.1 แบบสำรวจ วิธีนี้ได้แก่ การออกไปเก็บข้อมูล เพื่อดูว่าตัวแปรที่ต้องการศึกษามีระดับเท่าไร มากน้อยเพียงใด

3.2 แบบเปรียบเทียบ การศึกษาในรูปแบบนี้จะมีกลุ่มบุคคลหรือชุดของข้อมูลในตัวแปรเดียวกันตั้งแต่ 2 ชุดขึ้นไป เพื่อมุ่งตรวจสอบว่ากลุ่มใดมีปัญหาเล็กน้อยกว่ากันเพียงใด

3.3 แบบหาความสัมพันธ์ แบบนี้ต้องมีตัวแปรตั้งแต่ 2 ตัวแปรขึ้นไป และจาก 2 กลุ่มขึ้นไป มาหาความสัมพันธ์เพื่อประโยชน์ในการทำนายสิ่งต่าง ๆ ที่ต้องการจะตอบคำถามว่า ถ้าตัวแปรหนึ่งมีค่ามากแล้ว อีกตัวแปรหนึ่งจะมีความสัมพันธ์กันอย่างไร

3.4 แบบหาสาเหตุ แบบนี้มักเป็นการวิจัยเชิงทดลอง ซึ่งนับว่าการวิจัยแบบนี้มีคุณค่าต่อการนำไปปฏิบัติสูงกว่าแบบอื่น

4. การเลือกกลุ่มตัวอย่างว่าจะเลือกใครเป็นกลุ่มตัวอย่าง จะเลือกใครอย่างไร จำนวนเท่าไร ในเรื่องนี้ บุญเถิง ชจรศิลป์ (2533) กล่าวว่า การกำหนดขอบเขตของกลุ่มตัวอย่างไม่ควรให้ใหญ่เกินไป เพราะจะทำให้สิ้นเปลืองมาก แต่ถ้าเล็กเกินไป การนำผลการวิจัยไปใช้ก็มีขอบเขตจำกัด ดังนั้นจึงต้องเลือกให้เหมาะสมและต้องระบุกลุ่มตัวอย่างให้ชัดเจน

5. การสร้างเครื่องมือที่จะใช้วิเคราะห์ข้อมูลว่าจะใช้วิธีใด เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ ใช้แบบสอบถาม เป็นต้น การสร้างเครื่องมือในการวิจัยนี้ต้องสอดคล้องกับการออกแบบการวิจัยที่จะศึกษาอีกด้วย

6. การรวบรวมและตีความหมายของข้อมูล ในขั้นนี้จำเป็นจะต้องเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งรวมถึงการนำแบบสอบถาม แบบทดสอบ แบบสังเกต และเครื่องมือแบบต่าง ๆ ออกไปเก็บข้อมูลแล้วนำมาวิเคราะห์โดยวิธีการทางสถิติ และตีค่าความหมายจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเหล่านั้น การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยทางการศึกษานี้ สถิติที่ใช้ส่วนมากจะเป็นค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร้อยละ นอกจากนี้ปัจจุบันนิยมการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เอส พี เอส เอส (SPSS) เพราะสะดวกและรวดเร็ว

7. การเขียนรายงาน ในขั้นนี้เป็นขั้นที่ผู้วิจัยจะต้องรายงานผลการวิจัยทั้งหมดตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสรุปข้อค้นพบจากการวิจัยอย่างละเอียดชัดเจน เพื่อเป็นการเผยแพร่ข้อค้นพบ ความรู้ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าไว้เป็นหลักฐาน และให้ผู้สนใจหรือผู้ที่เกี่ยวข้องทราบและได้นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานต่อไป การเขียนรายงานวิจัยนี้ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2530) มีความเห็นว่า การเขียนรายงานวิจัยของผู้ทำวิจัยนั้นไม่สามารถสื่อความหมายได้ เนื่องจากภาษาที่ใช้มักเป็นภาษาสถิติ ทำให้ผู้อ่านไม่เข้าใจ ดังนั้น การเขียนรายงานวิจัยจำต้องคำนึงถึงผู้อ่านที่ไม่มีความรู้ทางสถิติหรือการวิจัยด้วย ซึ่งเขาอาจจะเพียงแต่สนใจในผลการวิจัยเท่านั้นจึงสมควรเสนอรายงานวิจัยให้เหมาะสมกับผู้อ่านด้วย

8. การเผยแพร่งานวิจัย เมื่อการวิจัยเสร็จสิ้นลงแล้วควรจะได้มีการเผยแพร่ผลงานวิจัยที่ได้ศึกษาค้นคว้ามาให้ผู้เกี่ยวข้องได้ทราบและใช้ประโยชน์จากการวิจัยนั้นด้วย อนันต์ ศรีโสภ (2537) กล่าวว่า การเผยแพร่งานวิจัยขึ้นอยู่กับประเภทผู้สนใจ ถ้านักวิจัยเขียนรายงานมาเพื่อให้นักวิจัยอ่านอย่างเดียวก็เป็นฉบับวิชาการสมบูรณ์ และเขียนฉบับย่อให้ผู้อื่นเข้าใจอีกฉบับหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีวิธีอื่นอีกที่จะเผยแพร่งานวิจัยได้ เช่น การบรรยายและใช้โสตทัศนูปกรณ์เข้าช่วย การจัดฝึกอบรมผู้บริหาร เป็นต้น การนำผลการวิจัยมาเผยแพร่เป็นวิธีการเผยแพร่ผลงานวิจัยที่นำไปสู่การนำไปใช้มากขึ้น บุญเรียง ชารศิลป์ (2533) ได้กล่าวว่า ในการเผยแพร่ผลการวิจัย ผู้วิจัยต้องคิดเสมอว่า ผู้วิจัยมีสิทธิ์ที่จะเสนอผลการวิจัยและแนวคิดของผู้วิจัยเอง และผู้อ่านก็ต้องมีสิทธิ์ไม่เชื่อผลการวิจัย ทั้งสองฝ่ายจึงต้องเคารพซึ่งกันและกันจะบังคับกันไม่ได้

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่า การวิจัยทางการศึกษาช่วยพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา โดยสามารถนำมาใช้ปรับปรุงรูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยภายในประเทศ

เนื่องจากศูนย์พัฒนาการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา มีลักษณะเป็นศูนย์วิชาการที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2529 แต่ปรากฏว่ายังไม่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงมากนัก ผู้วิจัยจึงใคร่เสาะงานวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศูนย์วิชาการซึ่งมีผู้ทำวิจัย ไว้ดังนี้

อรทัย พุกษ์วัฒนานนท์ (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพสื่อการสอนและการใช้บริการสื่อการสอนของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน ตามการรับรู้ของเจ้าหน้าที่ศูนย์วิชาการและครูในกลุ่มโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพสื่อการสอนและการให้บริการสื่อการสอนของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนของเจ้าหน้าที่ศูนย์วิชาการและครูในกลุ่มโรงเรียน ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถาม 2 ชุด กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนจำนวน 91 คน ครูผู้สอนในโรงเรียน 451 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าความถี่ ผลการวิจัยพบว่า ด้านสื่อการสอนในศูนย์ได้รับ

จากส่วนกลางและยังไม่ครบ มีบางส่วนชำรุดสูญหายไป ขาดแคลนสื่อการสอน สื่อการสอนที่ไม่มีตรงกับความต้องการของครู ด้านการให้บริการพบว่า ประสบปัญหาการเดินทาง ขาดแคลนเจ้าหน้าที่ ครูไม่สนใจให้บริการของศูนย์ การประเมินผลโดยทั่วไปพบว่า การดำเนินงานของศูนย์ช่วยให้การสอนของครูมีประสิทธิภาพมากขึ้น

เทพา สำเร็จ (2531) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์ บุคลากรศูนย์วิชาการ และบุคลากรในโรงเรียนเกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์วิชาการในโครงการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์วิชาการในโครงการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2528 ข้อมูลได้จากการตอบแบบสอบถามของคณะทำงานศูนย์วิชาการจังหวัด 24 คน และครูประถมศึกษา 356 คน พบว่า คณะทำงานศูนย์วิชาการจังหวัดและศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามภารกิจของศูนย์วิชาการที่โครงการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษาได้กำหนดขึ้น อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน ครูประถมศึกษานั้นเห็นด้วยกับหลักการดำเนินงานของศูนย์วิชาการ แต่เห็นว่า การให้บริการของศูนย์วิชาการนั้นอยู่ในระดับปานกลาง และยังคงประสบปัญหาในเรื่องสื่อการเรียนการสอน ด้านความขาดแคลนสื่อ การจัดเก็บ ดูแลและบำรุงรักษา และการผลิตสื่อใหม่ ๆ มาใช้ นอกจากนี้ยังเห็นว่า การดำเนินงานของศูนย์วิชาการทำให้คุณภาพการประถมศึกษาเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน บรรยากาศในชั้นเรียนและการเลื่อนชั้นของนักเรียน ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์วิชาการ คือ การสรรหาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาปฏิบัติงานในศูนย์วิชาการ การให้บริการของศูนย์วิชาการยังไม่ทั่วถึง และยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา ส่วนข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินงานของศูนย์วิชาการ คือ ผู้บริหารการประถมศึกษาจังหวัดควรให้ความสำคัญต่อบทบาทของศูนย์วิชาการในการปรับปรุงคุณภาพการประถมศึกษา ควรให้การสนับสนุนทางด้านงบประมาณและการจัดสรรบุคลากร วัสดุ-อุปกรณ์ และสื่อการสอนที่เหมาะสม

วรจิตร มังคละแสน (2531) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการดำเนินงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี โดยใช้แบบสอบถามการดำเนินงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนจำนวน 151 ศูนย์ ผลการวิจัยพบว่า ศูนย์วิชาการส่วนใหญ่ศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาและนโยบายของกลุ่มโรงเรียนตามบทบาทหน้าที่ด้วย

วิธีการสัมมนา การสัมภาษณ์ และการศึกษาเอกสารและรายงานที่เกี่ยวข้อง แต่มีบางศูนย์วิชาการ ยังไม่มีการปฏิบัติ สาเหตุเพราะบุคลากรมีงานใหม่และงบประมาณมีไม่เพียงพอ ด้านการวางแผนงานและโครงการมีการทำแผนงานผลิตสื่อการเรียนการสอน แผนงานการจัดหาวัสดุ-อุปกรณ์เข้าห้องสมุดและศูนย์สื่อการเรียนการสอน แผนงานการพัฒนาบุคลากรภายในกลุ่มโรงเรียน แต่มีบางศูนย์วิชาการยังไม่มีการปฏิบัติ สาเหตุเพราะบุคลากรมีงานใหม่ งบประมาณไม่เพียงพอ และระเบียบปฏิบัติไม่ชัดเจน ด้านการดำเนินงานตามแผนงานและโครงการมีการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ด้วยการผลิตชุดการสอน ให้บริการเครื่องฉายสไลด์และมีการประสานงานโดยตรงกับศูนย์วิชาการจังหวัดด้วย มีการให้บริการยืมสื่อต้นแบบ แต่มีบางศูนย์วิชาการยังไม่มีการปฏิบัติ

โชคชัย งามสิทธิโชค (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การดำเนินงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก เพื่อศึกษาการดำเนินงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามหัวหน้าสำนักงานกลุ่มโรงเรียนจำนวน 64 คน พบว่า มีการจัดทำสถิติข้อมูลและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและรายงานที่เกี่ยวข้อง ในด้านการวางแผนการดำเนินงาน มีการจัดหา ผลิต และพัฒนาสื่อการเรียนการสอน ด้วยเงินงบประมาณ มีการประชุมคณะทำงานศูนย์วิชาการเพื่อการวางแผนดำเนินการผลิต และพิจารณาตามความต้องการและความจำเป็นของกลุ่มโรงเรียนและครูผู้สอน การจัดเก็บ การใช้ และการบำรุงรักษาเครื่องมือทำกันอย่างเป็นระบบและเป็นระเบียบ สะดวกต่อการใช้และให้บริการ มีการจัดทำสมุดทะเบียนบันทึกสถิติการยืมและสาริตการใช้ ให้บริการสื่อการเรียนการสอนโดยการแจ้งรายการสื่อและประเภทของการใช้บริการให้ครูได้ทราบ และส่วนใหญ่ผู้รับบริการมารับสื่อด้วยตนเอง ศูนย์วิชาการมีการให้ความรู้ แนะนำเกี่ยวกับเทคนิคการผลิตและการใช้สื่อ และจัดทัศนศึกษาดูงาน ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานโดยประชุมชี้แจงผู้ที่เกี่ยวข้องและเผยแพร่ข่าวสาร ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มโรงเรียน และมีการประเมินและรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี ส่วนปัญหาที่พบส่วนใหญ่ คือ การขาดความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องในการรวบรวมข้อมูล ขาดงบประมาณ พาหนะในการนำสื่อไปให้บริการ และบุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินผล

พจนีย์ สิงห์โตทอง (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การนำเสนอโครงการจัดตั้งศูนย์วิชาการภาษาไทยประจำกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 7 มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความคิดเห็นและความต้องการในการจัดตั้งศูนย์วิชาการภาษาไทยประจำกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา และนำเสนอ

โครงการจัดตั้งศูนย์ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 92 คน ครูภาษาไทย จำนวน 460 คน พบว่า ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์วิชาการภาษาไทย ผู้บริหารโรงเรียนและครูภาษาไทยเห็นด้วยมากกับความมุ่งหมายของศูนย์วิชาการภาษาไทย สถานที่ที่เหมาะสม แหล่งงบประมาณที่ใช้ แหล่งและวิธีหาวัสดุอุปกรณ์ ส่วนระยะเวลาในการดำเนินงานจัดตั้งศูนย์วิชาการภาษาไทย ผู้บริหารโรงเรียนและครูภาษาไทยเห็นด้วยน้อย ด้านความต้องการเกี่ยวกับบริการจากศูนย์วิชาการภาษาไทย ผู้บริหารโรงเรียนและครูภาษาไทย ต้องการบริการจากศูนย์วิชาการภาษาไทยมาก ในด้านหลักสูตร ด้านการเรียนการสอน ด้านการผลิตและใช้สื่อการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตรและด้านความต้องการการใช้สื่อการสอน ผู้บริหารโรงเรียนและครูภาษาไทยต้องการใช้สื่อการสอนมาก

อำนาจ ดวงเพียรราช (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการดำเนินงานศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ปีการศึกษา 2531 พบว่าสภาพที่แท้จริงในด้านบุคลากร ส่วนใหญ่ไม่เคยทำงานศูนย์วิชาการ ทำการสอนและมีภาระอื่นด้วย ด้านสถานที่ ศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนส่วนใหญ่มีห้องเอกเทศโดยเฉพาะ ด้านบริการส่วนใหญ่มีการจัดหมวดหมู่หนังสือและทำบัตรรายการ ไม่มีการทำบัตรรายการโสตทัศนวัสดุ วัสดุเพื่อการศึกษาส่วนใหญ่ได้จัดทำสไลด์และหนังสือต่าง ๆ เครื่องมือที่ศูนย์วิชาการมีเป็นส่วนใหญ่ คือ เครื่องตัดกระดาษ การดำเนินงานของศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนประสบปัญหาโดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีปัญหามากที่สุดคือ ด้านการเงิน

งานวิจัยในต่างประเทศ

แมคอัลลิสเตอร์ (McAllister, 1974) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงจากห้องสมุดไปสู่ศูนย์วิชาการ โดยใช้ตัวอย่างประชากรเป็นผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้เชี่ยวชาญทางสื่อ ซึ่งเป็นตัวอย่างประชากรทั้ง 3 กลุ่ม รวมทั้งหมด 461 คน ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียน ครู และผู้เชี่ยวชาญทางสื่อได้รับรู้ถึงโครงสร้างและการดำเนินงานของศูนย์วิชาการในโรงเรียน ซึ่งแนวความคิดของศูนย์วิชาการ จะประสบความสำเร็จได้จะต้องขึ้นอยู่กับความร่วมมือในการตัดสินใจและการยอมรับของผู้ที่เกี่ยวข้องกับศูนย์วิชาการ คือ ผู้บริหาร ครู และผู้เชี่ยวชาญทางสื่อ นักการศึกษาได้ตระหนักดีว่าการใช้สื่อการสอนในรูปแบบต่าง ๆ มีส่วนช่วยให้การศึกษาบรรลุเป้าหมายจึงจำเป็นต้องรู้ถึงการปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ใช้ทุกคน

จากผลงานวิจัยที่กล่าวมา ทำให้ทราบว่า การจัดตั้งศูนย์วิชาการหรือศูนย์พัฒนาการศึกษา มีความสำคัญ และเป็นที่ต้องการของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในทุกๆระดับ แต่การดำเนินงานของศูนย์วิชาการ พบว่า ขาดเจ้าหน้าที่ในการให้บริการและผลิตสื่อการสอน ด้านปริมาณของสื่อการสอนที่จัดไว้ไม่เพียงพอ และไม่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้บริการ มีปัญหาด้านขาดงบประมาณในการดำเนินการจัดซื้อและผลิตสื่อการสอน กล่าวโดยสรุปคือ การจัดตั้งศูนย์วิชาการหรือศูนย์พัฒนาการศึกษาเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและจำเป็นอย่างยิ่งในการช่วยส่งเสริม และสนับสนุนการจัดการศึกษาในทุกๆระดับ